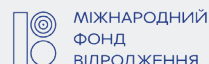

Аналітичний документ

КАРТУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЕЙ УКРАЇНИ ТА ЄС У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ: ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ТА ФЛАГМАНСЬКІ ІНІЦІАТИВИ

Квітень 2021

Цей аналітичний документ містить результати та висновки картування стратегічних цілей України та ЄС у контексті Європейського зеленого курсу – програми дій Європейської Комісії для переходу до кліматично нейтральної Європи до 2050 року. Документ аналізує кожен компонент Європейського зеленого курсу через порівняння цільових індикаторів та цілей політики у тій чи іншій сфері в Україні та ЄС. Для кожної сфери пропонується низка флагманських ініціатив, які можна реалізувати для сприяння досягненню цілей Європейського зеленого курсу, синхронізації політик та законодавства, а також реалізації конкретних практичних ініціатив.

Авторські права на цей документ належать ГО «Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля». Будь-яке використання, окрім загальноприйнятих наукових норм цитування, інформації, що відображає зміст цього аналітичного документа, без письмової згоди забороняється. Цитувати як: «Картування стратегічних цілей України та ЄС у контексті Європейського зеленого курсу: вектори розвитку та флагманські ініціативи». Аналітичний документ. – Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля» (2021).

Матеріал підготовлено за підтримки Європейського Союзу та Міжнародного Фонду «Відродження» в межах грантового компоненту проекту EU4USociety.

Матеріал відображає позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Міжнародного фонду «Відродження» та Європейського Союзу.

Європейський Союз складається з 27 держав-членів та їхніх народів. Це унікальне політичне та економічне партнерство, засноване на цінностях поваги до людської гідності, свободи, рівності, верховенства права і прав людини. Понад п'ятдесят років знадобилось для створення зони миру, демократії, стабільності і процвітання на нашому континенті. Водночас нам вдалось зберегти культурне розмаїття, толерантність і свободу особистості. ЄС налаштований поділитись своїми цінностями та досягненнями з країнами-сусідами ЄС, їхніми народами, та з народами з-поза їхніх меж.

Міжнародний фонд «Відродження» – одна з найбільших благодійних фондаций в Україні, що з 1990-го року допомагає розвивати в Україні відкрите суспільство на основі демократичних цінностей. За час своєї діяльності Фонд підтримав близько 20 тисяч проектів, до реалізації яких долучилися понад 60 тисяч активістів та організацій України на суму понад 200 мільйонів доларів США.

Сайт: www.irf.ua

Facebook: [www.fb.com/irf.ukraine](https://www.facebook.com/irf.ukraine)

Ілюстрації: *Stefan Gerrits*

(с) Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», 2021.

ЗМІСТ

Резюме	4
Вступ	10
I. Методологія	12
II. Картування цілей та поточної ситуації	16
Зміна клімату	18
Енергетика та енергоефективність	22
Зелене сільське господарство	28
Промислова політика	33
Нульове забруднення	36
Транспорт	39
Біорізноманіття	43
Фінансування зеленого переходу	47
III. Основні висновки та рекомендації	48
Додатки	52
I. Перелік флагманських ініціатив	52
II. Перелік флагманських ініціатив, які можуть впроваджуватися на рівні міст	53

РЕЗЮМЕ

I. ПРО ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналітичний документ «Картування стратегічних цілей України та ЄС у контексті Європейського зеленого курсу: вектори розвитку та флагманські ініціативи» містить результати та висновки картування стратегічних цілей України та ЄС у контексті Європейського зеленого курсу – програми дій Європейської Комісії для переходу до кліматично нейтральної Європи до 2050 року.

Документ аналізує кожен компонент Європейського зеленого курсу (зміна клімату, енергетика та енергоефективність, зелене сільське господарство, промислова політика, транспорт, нульове забруднення, біорізноманіття, фінансування зеленого переходу) через порівняння цільових індикаторів та цілей політики у тій чи іншій сфері в Україні та ЄС. Для кожної сфери пропонується низка флагманських ініціатив, які можна реалізувати для сприяння досягненню цілей Європейського зеленого курсу, синхронізації політик та законодавства, а також реалізації конкретних практичних ініціатив.

Перелік флагманських ініціатив може бути корисним у процесі двосторонньої роботи України та ЄС над формулюванням пріоритетів для співпраці в рамках ЄЗК.

Аналітичний документ підготовлено в рамках проекту «Європейський зелений курс для України: від стратегій до практичних дій» за підтримки Європейського Союзу та Міжнародного Фонду «Відродження» в межах грантового компоненту проекту EU4USociety.

II. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

Європейський зелений курс створює широкий простір для взаємовигідної синхронізації політики та законодавства України з відповідними політиками та законодавством ЄС, а також співпраці України та ЄС у ключових сферах ЄЗК. Вимірювані індикатори є хорошою доказовою базою для порівняння векторів розвитку України та ЄС на шляху досягнення тих чи інших цілей ЄЗК. Ключові зміни, передбачені ЄС у своїх документах, які запроваджують та імплементують ЄЗК, у більшості секторів мають повне чи часткове відображення у стратегічних документах України (програма уряду, плани дій, стратегії тощо).

Незважаючи на особливості результатів порівняльного аналізу прогресу і векторів руху та політичних порядків денних у різних сферах ЄЗК, **для кожної такої сфери можна ідентифікувати потенційні флагманські ініціативи, які можуть лягти в основу майбутньої Дорожньої карти з ЄЗК між Україною та ЄС**, слугувати точковими ініціативами співпраці чи посилювати вже існуюче співробітництво, зокрема в контексті виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

III. ФЛАГМАНСЬКІ ІНІЦІАТИВИ

Ми пропонуємо такі флагманські ініціативи для сфер ЄЗК:

I. Зміна клімату:

- **«Кліматично нейтральні громади»** — створення умов для трансформації окремих міст та громад в Україні у кліматично нейтральні.
- **«Кліматична свідомість громадян України»** — підвищення кліматичної свідомості громадян України та їх залучення до спільної кліматичної політики в Європі через участь у Європейському кліматичному пакті.
- **«Архітектура кліматичного врядування»** — така ініціатива вже була оголошена за результатами Ради асоціації Україна-ЄС у 2021 році.

II. Енергетика та енергоефективність:

- **«Співпраця щодо «зеленого» водню та інших відновлюваних газів»** — спрямована на виробництво та зберігання водню в Україні, а також використання існуючої газотранспортної інфраструктури для його постачання.
- **«Українська «хвиля реновацій»** — спрямована на підвищення енергоефективності будівель.
- **«ВДЕ на локальному рівні»** — ініціатива стимулювання використання ВДЕ у системах тепло- та електропостачання та транспортного сектору в містах.
- **«Боротьба з енергетичною бідністю»** — ініціатива, спрямована на співпрацю щодо визначення критеріїв енергетичної бідності, збору та аналізу даних, подолання наслідків тощо.
- **«Трансформація вугільних регіонів»** — ініціатива може включати використання досвіду ЄС щодо трансформації вугільних регіонів і конкретні кроки з їх перетворення в інвестиційно привабливі території.

III. Зелене сільське господарство:

«Стимулювання розвитку кліматично-орієнтованого сільського господарства (зокрема, органічного виробництва, технологій неглибокої оранки тощо)» — ініціатива допомогла б підвищити амбітність щодо збільшення площі земель під органічним виробництвом та використати нереалізований потенціал України.

- **«Стале споживання та здорове харчування»** — формування сталих та усвідомлених споживчих практик населення.
 - **«Зменшення втрат їжі та харчових відходів»** — ініціатива була б корисною для подолання прогалин України щодо стратегічного планування зменшення втрат їжі та скорочення харчових відходів.
- «Співпраця з питань цифровізації сільського господарства»** — ініціатива могла б включати низку питань, пов'язаних із впровадженням цифрових рішень у с/г виробництво.

IV. Промислова політика:

- **«Циркулярність промисловості та відходи»** — ініціатива була б корисною для визначення та імплементації нової системи управління відходами, впровадження механізмів забезпечення права на ремонт та збільшення термінів експлуатації товарів.
- **«Стоп greenwashing»** — ініціатива допомогла б підвищити амбітність щодо збільшення екологічних вимог до товарів, що базується на об'єктивних вимогах і факторах.
- **«Участь України в промислових екосистемах ЄС та зелених альянсах»** — зокрема через European Cluster Collaboration Platform. Мета — інтеграція українських промислових підприємств до європейських ланцюгів постачання з метою забезпечення стратегічної автономності ключових галузей промисловості ЄС.

V. Нульове забруднення:

- **«Сталі хімічні речовини»** — ініціатива допомогла б впровадити систему оцінки та маркування хімічних речовин, з врахуванням вимог регламентів REACH та CLP.
- **«Нульове забруднення в містах»** — формування і запровадження планів покращення якості повітря у містах України, очищення стічних вод та зменшення забруднення вод у містах, а також впровадження системи відповідного моніторингу.
- **«Єдиний європейський моніторинговий простір»** — ініціатива може передбачати створення всеохоплюючої системи екологічного моніторингу на європейських засадах та методологічно і технологічно об'єднаною (сумісною) з європейською системою.

VI. Транспорт:

- **«Розвиток електротранспорту та інфраструктури»** — флагманська ініціатива необхідна з огляду на тенденцію збільшення купівлі електротранспорту в Україні.

- **«Чисті міста»** — формування сталих практик мобільності в містах та інших населених пунктах, впровадження та використання транспорту та інфраструктури з меншим вуглецевим слідом.
- **«Смарт мобільність»** — ініціатива була б корисною для впровадження не лише передових технологій щодо транспортних засобів, але і цифровізації управління транспортним сектором і рухом.

VII. Біорізноманіття:

- **«NATURA 2000+»** — приєднання України до європейської мережі природоохоронних територій NATURA 2000. Ініціатива мала б включати кроки зі створення додаткового кластеру у мережі NATURA 2000 під умовною назвою NATURA 2000+ для українських природоохоронних територій.
- **«Збереження біорізноманіття в містах»** — ініціатива мала б на меті долучення міст України до ініціативи ЄС «Платформа з озеленення» для обміну кращими практиками та досвідом.
- **«Підтримка синергії сільськогосподарської та природоохоронної політик України»** — підтримка України у поверненні до природних екосистем деградованих с/г земель, розвиток економічних інструментів стимулювання таких трансформацій.

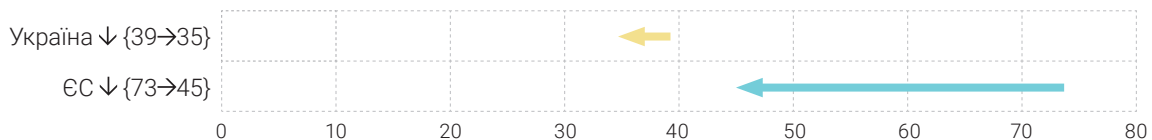
VIII. Фінансування зеленого переходу:

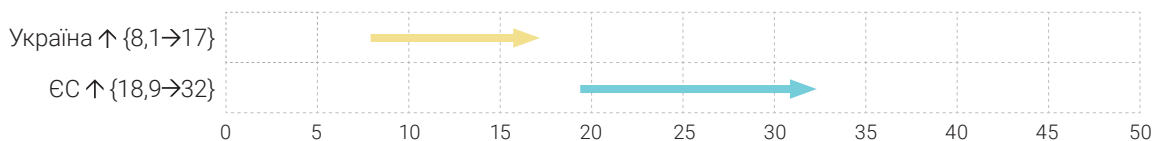
- **«Розбудова спроможностей України для фінансування зеленого переходу»**. Ініціатива була б спрямована на такі питання: прозоре кліматичне бюджетування, вуглецеве ціноутворення, зелені інвестиції, цільове фінансування зеленого переходу, кліматично дружні закупівлі, механізми стимулювання приватних зелених інвестицій.

IV. КОНСОЛІДОВАНА ТАБЛИЦЯ ЦІЛЬОВИХ ІНДИКАТОРІВ ЄЗК

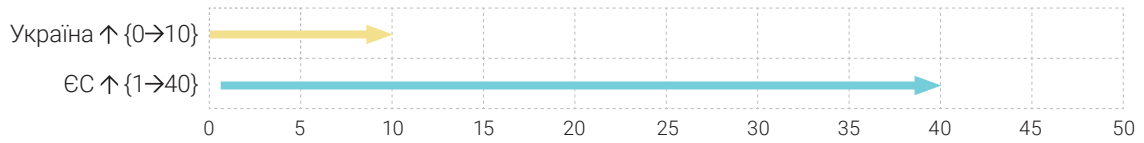
Нетто-викиди ПГ, % до 1990 року

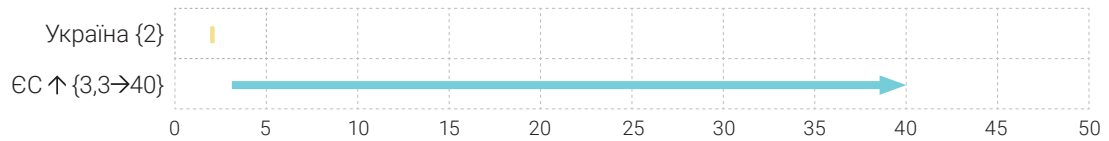
Частка ВДЕ у кінцевому споживанні енергії, %

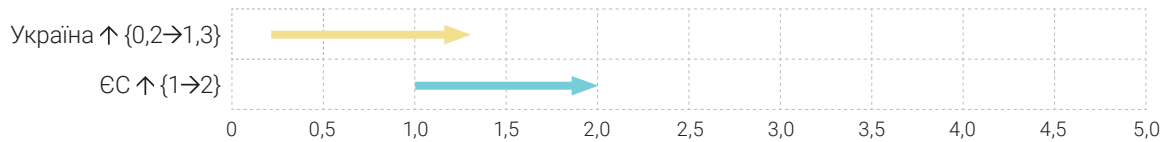
Встановлена потужність електролізерів зеленого водню, ГВт

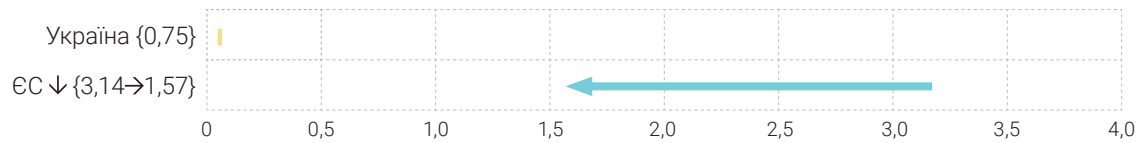
Частка е/енергії в опаленні, %

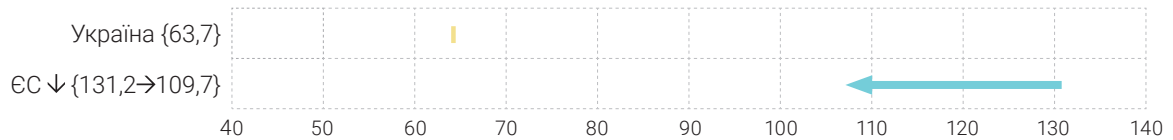
Темпи енергомодернізації будівель, % на рік

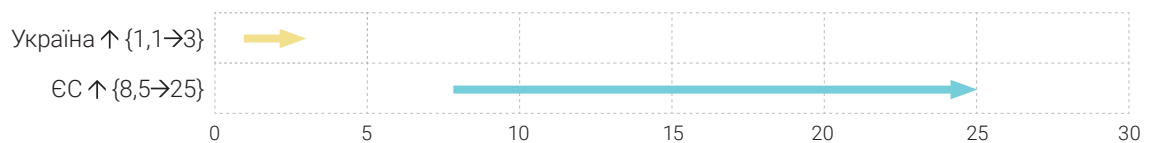
Використання пестицидів на площу посівів, кг/га

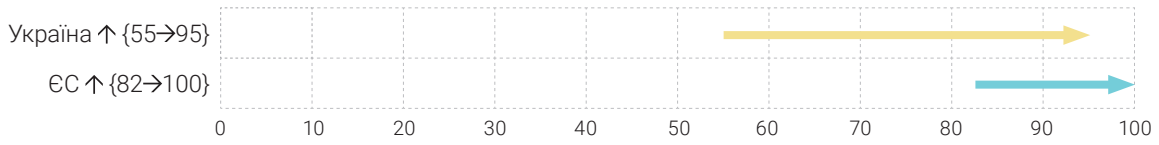
Використання мінеральних добрив, кг/га

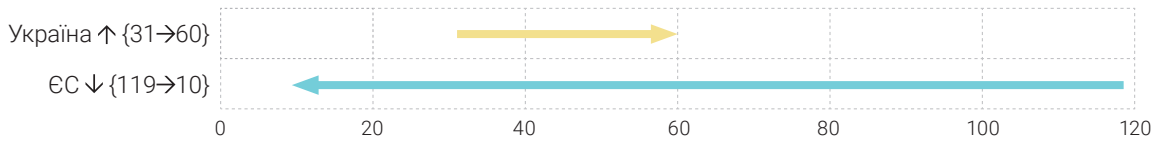
Частка с/г земель під органічним виробництвом, %

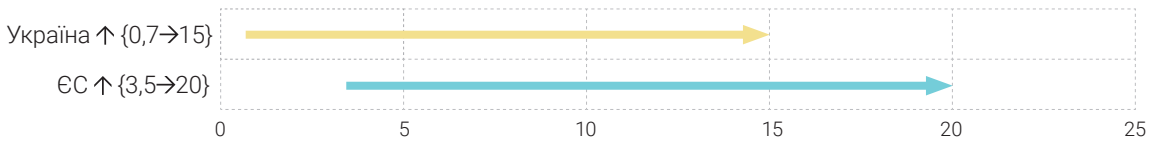
Доступ до швидкісного Інтернету в с/г місцевості, % населення

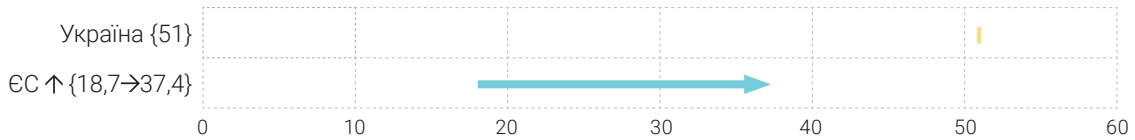
Викиди ПГ у транспортному секторі, % від 1990 року

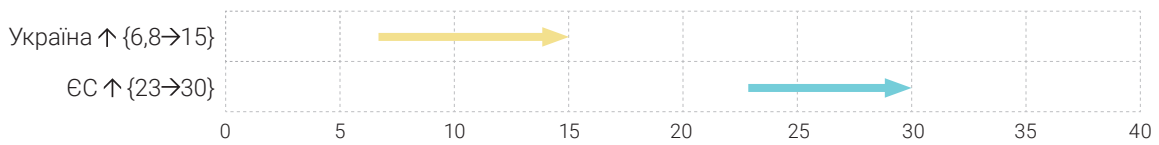
Частка нового електротранспорту у загальних продажах, %

Частка залізничного транспорту у перевезеннях вантажів, %

Частка ПЗФ у загальній площі, %

ВСТУП

У грудні 2019 року Європейська Комісія прийняла і вже більше року активно імплементує політику, спрямовану на «озеленення» усіх сфер суспільного життя, – Європейський зелений курс (ЄЗК). Основна мета цього курсу – досягнення кліматично нейтральної Європи до 2050 року. Протягом 2020 – початку 2021 року прийнято низку важливих документів для реалізації завдань в рамках ЄЗК, зокрема, Стратегія з біорізноманіття, Стратегія «Від ферми до виделки», Стратегія з адаптації до зміни клімату, Стратегія сталого і розумної мобільності, Європейський кліматичний пакт, Воднева стратегія ЄС, Стратегія ЄС з інтеграції енергетичної системи тощо.

Уряд України заявив про намір долучитись до ЄЗК ще від самого початку запуску ініціативи. Питання ЄЗК з'являються не лише під час офіційних зустрічей між Україною та ЄС, як от саміти чи засідання Ради Асоціації, але й в планувальних документах Уряду та окремих міністерств. Створена Міжвідомча робоча група з питань координації подолання наслідків зміни клімату в межах ініціативи Європейської Комісії «Європейський зелений курс».

На даному етапі важливо переходити від слів до дій і працювати над конкретними взаємовигідними ініціативами, які, з одного боку, допоможуть Україні синхронізувати свою політику і законодавство з цілями ЄЗК та, відповідно, скористатись можливостями ЄЗК та подолати виклики, а, з іншого боку, забезпечать можливість реалізації конкретних практичних ініціатив, спрямованих на досягнення цілей ЄЗК.

Мета аналітичного документа – порівняти стратегічні цілі й пріоритети політики України та ЄС у контексті ЄЗК та на основі отриманих результатів запропонувати флагманські ініціативи, які Україна та ЄС спільно могли б реалізувати для досягнення мети ЄЗК та пришвидшення зеленого переходу. Флагманські ініціативи можуть стати основою для формування Дорожньої карти з ЄЗК між Україною та ЄС, яка визначатиме напрямки співпраці та синхронізації політик і законодавства.

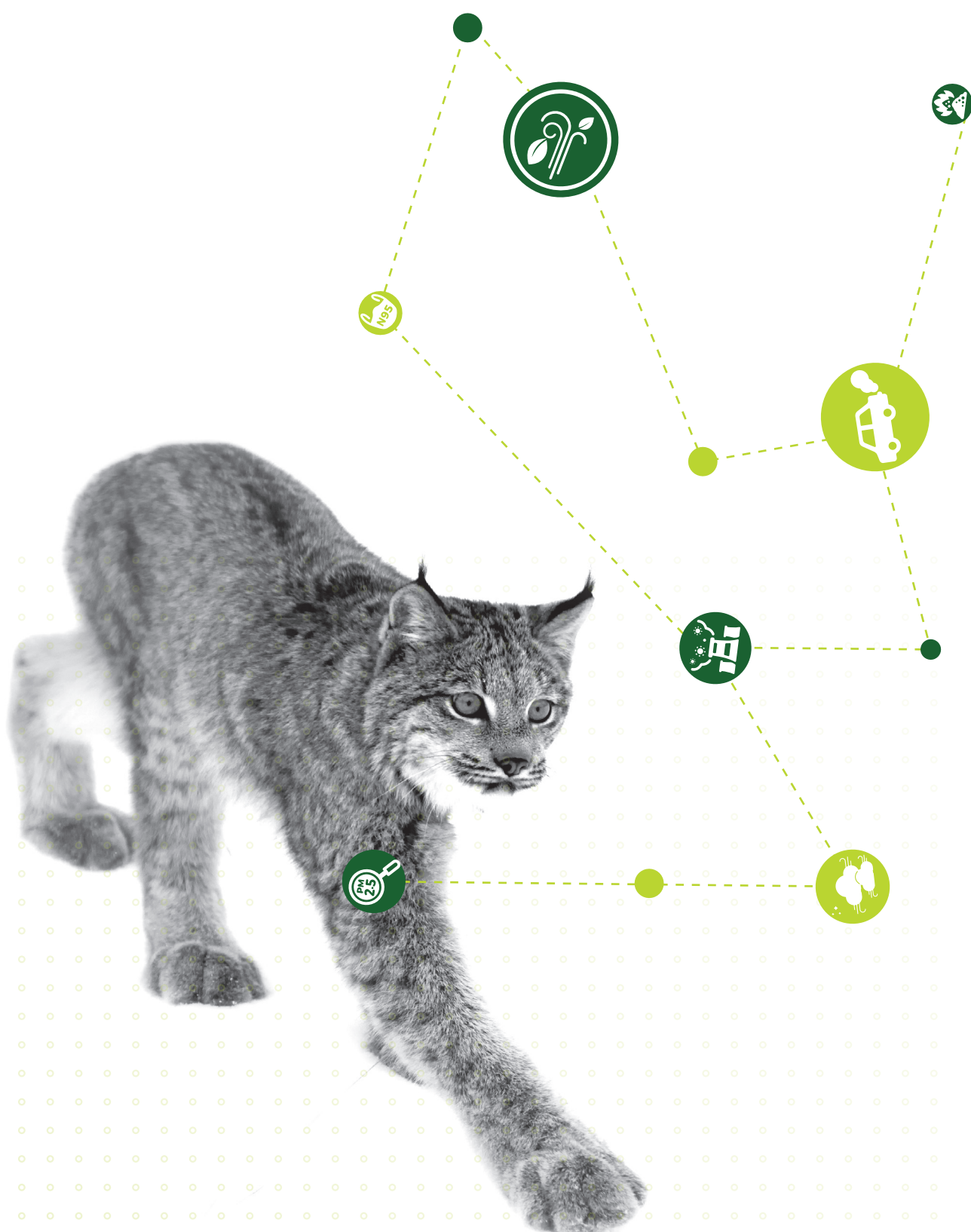
Одним з головних методів дослідження стало картування стратегічних цілей ЄС та України в контексті ЄЗК у восьми ключових сферах: зміна клімату, енергетика та енергоефективність, зелене сільське господарство, промислова політика, транспорт, нульове забруднення, біорізноманіття, фінансування зеленого переходу. Для кожного сектору запропонований перелік рекомендованих флагманських ініціатив.

Сподіваємось, що висновки, рекомендації, порівняльна характеристика цільових показників та перелік флагманських ініціатив будуть корисними в процесі двосторонньої роботи України та ЄС над формулюванням спільних пріоритетів для співпраці в рамках ЄЗК.

Аналітичний документ підготовлено в рамках реалізації проєкту «Європейський зелений курс для України: від стратегій до практичних дій», що фінансується Міжнародним фондом «Відродження» та Європейським Союзом.

МЕТОДОЛОГІЯ

Мета картування стратегічних цілей Європейського зеленого курсу – виявити тенденції розвитку політики України у сферах ЄЗК та на їх основі запропонувати флагманські ініціативи, які можуть спільно реалізуватись Україною та ЄС для синхронізації політик. Таке картування, відповідно, не може розглядатись як спроба аналізу поточного стану справ у відповідних секторах в Україні.

Для проведення аналізу було вибрано 8 пріоритетних тематичних напрямків ЄЗК:

- Зміна клімату;
- Енергетика та енергоефективність;
- Зелене сільське господарство;
- Промислова політика;
- Нульове забруднення;
- Транспорт;
- Біорізноманіття;
- Фінансування зеленого переходу.

Щодо кожного напрямку ЄЗК з метою його картування було використано такі методи:

(1) Порівняння вимірюваних індикаторів

Вимірювані індикатори обирались для кожного напрямку ЄЗК (у разі наявності таких показників у документах ЄЗК). Вибір здійснювався на основі двох основних критеріїв: важливість індикатора для України та наявність порівнюваних даних для цього індикатора в ЄС та Україні.

Вибір індикаторів був обмежений у першу чергу індикаторами, що містяться у документах, прийнятих у рамках ЄЗК. Тому, на перший погляд, їх релевантність для України може викликати сумнів. Водночас, метою картування є порівняти цілі розвитку України та ЄС у контексті

ЄЗК, що й обумовлює обраний підхід. Ми усвідомлюємо, що для цілей національного аналізу кожен сектор, вочевидь, мав би містити інші індикатори, які б відповідали поточним викликам та пріоритетам уряду.

Щодо кожного вимірюваного індикатора представлено його графічне відображення, яке включає поточний стан в Україні та ЄС і цільовий показник (у випадку наявності). Схема 1 нижче демонструє основні способи інтерпретації отриманих результатів: стартову позицію, відставання/випередження, напрям руху (однаковий чи протилежний), амбітність запропонованих змін (чим довша стрілка – тим більш амбітний цільовий показник).

Для кожного вимірюваного індикатора використано останні доступні дані з відкритих джерел інформації. Цільові показники використано з документів ЄЗК та стратегічних документів ЄС та України.

Декілька сфер не містять аналізу вимірюваних індикаторів у зв'язку з відсутністю таких у самому ЄЗК або неможливістю їх порівняння через відсутність відповідних даних в Україні.

(2) Порівняння порядків денних реформ

Щодо кожного сектору проведено порівняльний аналіз ключових змін у секторі, що містить 5 ключових змін, передбачених ЄЗК, та відповідні зміни, якщо такі заплановані Україною. Ключові зміни для ЄС визначені на основі Комюніке «Європейський зелений курс» чи інших документів, прийнятих для імплементації ЄЗК (стратегії, плани). Для України така інформація бралась з усіх чинних документів (планів уряду, стратегій, планів тощо).

Картування цілей розвитку України в контексті ЄЗК

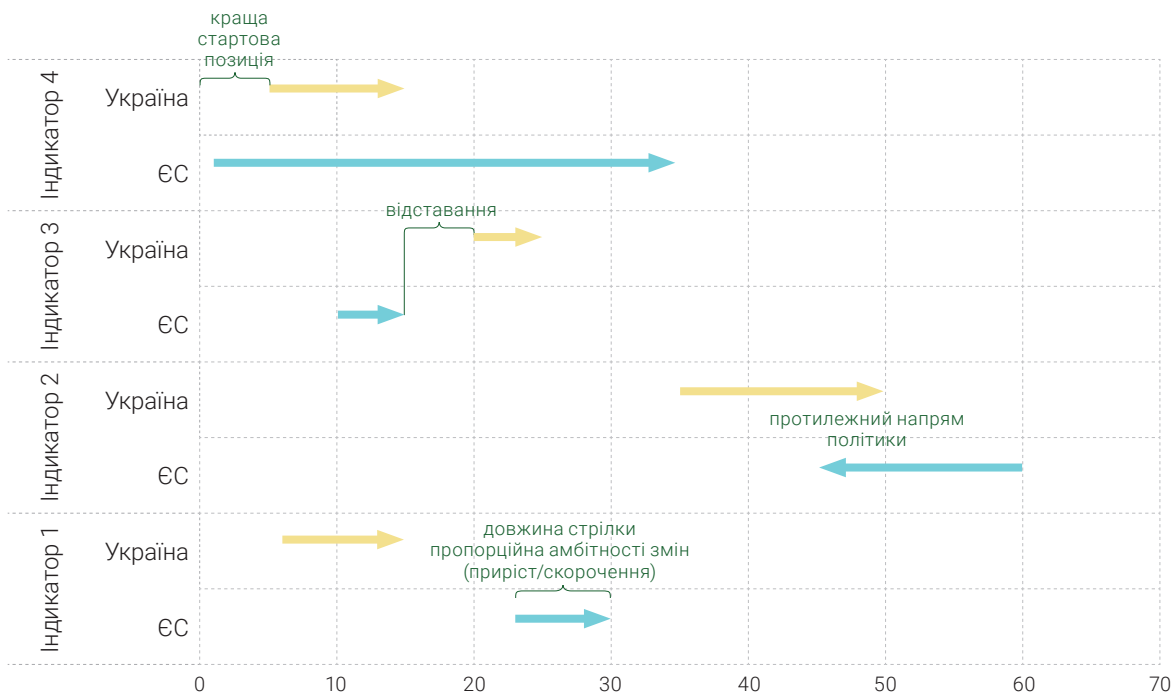

Схема 1. Основні способи інтерпретації порівняльного аналізу індикаторів.

Для кожного сектору також проведено аналіз загальних порядків денних у відповідному секторі – питань, які зараз актуальні чи над якими працює уряд, їх порівняння з ключовими поточними пріоритетами ЄЗК, а також наявність даного сектору в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. Таке порівняння є необхідним, оскільки поточні пріоритети уряду України в конкретному секторі можуть значно відрізнятися від поточних пріоритетів ЄС, що, головним чином, викликано відмінностями у поточному стані справ у секторі.

Загальні порядки денні для України визначались на основі програми уряду та Національної економічної стратегії України на період до 2030 року.

(3) Загальний висновок та пропозиції флагманських ініціатив

На основі аналізу вимірюваного індикатора (індикаторів) та/чи аналізу порядку денного реформ для кожного напрямку зроблений загальний висновок щодо потенціалу залучення України до ЄЗК у цій сфері.

На основі загального висновку запропоновано перелік можливих флагманських ініціатив, які Україна та ЄС можуть впроваджувати спільно для синхронізації політик чи досягнення спільних цілей ЄЗК. Рекомендовані флагманські ініціативи містять короткий опис. Вони можуть стосуватись стратегічної співпраці, практичних питань чи ініціатив на рівні міст. Перелік флагманських ініціатив включає також ініціативи, імплементація яких вже розпочата ЄС та Україною.

КАРТУВАННЯ ЦІЛЕЙ ТА ПОТОЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Зміна клімату

Потенціал для залучення України до ЄЗК у цій сфері є високим з огляду на значний внесок, що вже зробила Україна у скорочення глобальних викидів парникових газів, наявність кліматичних питань серед пріоритетів порядку денних ЄС та України, її охоплення Угодою про асоціацію і, навіть, відмінності у пріоритетах та стані розвитку кліматичної політики в ЄС та Україні.

Рекомендовані флагманські ініціативи:

- Кліматично нейтральні громади;
- Кліматична свідомість громадян України;
- Архітектура кліматичного врядування.

Вимірюваний індикатор: викиди парникових газів.

Викиди парникових газів є ключовим показником сектору зміна клімату в ЄЗК. Міжнародне джерело даних (Рамкова конвенція про зміну клімату) дозволяє повноцінно порівнювати цей показник (станом на 2018 рік). Цілі щодо скорочення викидів обрані на основі найамбітнішого цільового показника до 2030 року у Комюніке про ЄЗК (55%, що також відповідає оновленому національно визначеному внеску (НВВ) ЄС у рамках Паризької угоди), та проекту другого НВВ України, оприлюдненого Міндовкілля (65%).

Порівняльний аналіз за вимірюваним індикатором у сфері зміни клімату свідчить, що Україна

та ЄС планують рухатись **в однакових напрямках**. Хоча **рівень амбітності** (масштаб очікуваних змін у порівнянні з поточним станом) цілей України та ЄС у цій сфері різний, слід зауважити, що з точки зору кінцевої мети Україна вже досягла значного скорочення викидів парникових газів та не планує збільшення викидів парникових газів понад рівень, якого ЄС лише прагне досягнути до 2030 року в порівнянні із 1990 роком. Тому, у середньостроковій перспективі (до 2030 року) очевидним є **відставання ЄС** за цим ключовим показником. Водночас, у довгостроковій перспективі можна спрогнозувати обернену ситуацію: ЄС має ціль досягти кліматичної нейтральності у 2050 році, а Україна – у 2060 році (відповідно до Національної економічної стратегії на період до 2030 року та проекту другого НВВ).

Дані: РК ООН; Оновлений національно визначений внесок ЄС; проект другого НВВ України (станом на квітень 2021).

У підсумку, показники свідчать про відставання ЄС у середньострокових цілях, спільні вектори руху, але відмінність у їх амбітності. Набагато краща «стартова» позиція України створює умови для залучення України у досягнення цілей цього ключового сектору ЄЗК.

Зміна клімату – центральний елемент Європейського зеленого курсу, тому він наскрізний через усі без винятку елементи (сфери) ЄЗК: від власне досягнення кліматичної нейтральності у 2050 році, скорочення викидів у промисловості та енергетиці, ефективної системи вуглецевого ціноутворення до зміни споживання та поведінкових звичок простих громадян.

Порівняльний аналіз свідчить, що ключові предметні зміни у цьому секторі, передбачені ЄЗК, в цілому мають дзеркальні плани та пріоритети з боку України. Єдиними відмінностями є глобальні амбіції ЄС у цій сфері (яких не має Україна) та відсутність системних цілей України щодо залучення усіх зацікавлених сторін, особливо населення. Водночас, урядові плани щодо скорочення викидів парникових газів не корелюються із практичними діями в ключових сферах (зокрема в енергетиці), а поточні обговорення проекту другого НВВ України свідчать про намір збільшити викиди парникових газів у окремих секторах, а основне скорочення забезпечити в секторі енергетики.

Таблиця 1. Порівняльний аналіз ключових змін у секторі «Зміна клімату»

Ключові зміни у секторі, передбачені ЄЗК	Відповідні зміни, заплановані в Україні
Досягнення кліматичної нейтральності ЄС до 2050 року, зокрема через залучення громадян та усіх зацікавлених сторін.	Скорочення викидів парникових газів; досягнення кліматичної нейтральності до 2060 року.
Суттєве зменшення вуглецевої інтенсивності економіки ЄС (декарбонізація економіки).	Підвищення рівня декарбонізації національної економіки.
Забезпечення ефективної системи вуглецевого ціноутворення у всіх секторах економіки.	Удосконалення системи оподаткування викидів парникових газів, впровадження національної системи торгівлі викидами парникових газів.
Прийняття нової амбіційної стратегії з адаптації до зміни клімату.	Прийняття Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату.
Забезпечення глобального лідерства ЄС з питань зміни клімату.	Прийняття обґрунтованого другого національно визначеного внеску.

Джерело: Комюніке «Європейський зелений курс», Програма діяльності Уряду України, Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України», Національна економічна стратегія України на період до 2030 року.

Порівняння загальних **порядків денних у цій сфері ЄС та України** свідчить, що вони **дещо відмінні**: ЄС планує вдосконалити та посилити амбітність кліматичної політики, а Україна, по суті, лише розбудовує таку політику. Про це свідчать **основні пріоритети Уряду** у цій сфері:

- прийняття другого НВВ;
- підвищення рівня декарбонізації національної економіки;
- прийняття стратегії з адаптації до зміни клімату;
- впровадження системи моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів та торгівлі викидами;
- реформа оподаткування та використання коштів від викидів ПГ.

Сфера зміни клімату включена до зобов'язань України відповідно до **Угоди про асоціацію**, зокрема щодо імплементації низки директив та регламентів (включаючи про систему торгівлі викидами), а також окремого додатку у сфері зміни клімату.

Таким чином, потенціал для залучення України до ЄЗК у цій сфері є високим з огляду на значний внесок, що вже зробила Україна у скорочення глобальних викидів парникових газів, наявність кліматичних питань серед пріоритетів порядку денних, її охоплення Угодою про асоціацію і, навіть, відмінності у пріоритетах та стану розвитку кліматичної політики в ЄС та Україні. Водночас, поточна неузгодженість кліматичної політики України з секторальними може негативно впливати на можливості співпраці.

Високий потенціал для залучення створює умови для низки **флагманських ініціатив**, про-

те такі ініціативи швидше мають секторальний характер (енергетика, промисловість тощо). В контексті власне зміни клімату як окремого тематичного елемента ЄЗК, можна запропонувати такі:

- **«Кліматично нейтральні громади» – створення умов для трансформації окремих міст та громад в Україні у кліматично нейтральні.** Мова йде про створення умов (включаючи визначені законом податкові, митні та інші преференції) для окремих невеликих міст чи громад, які за підтримки ЄС почали б безпосередню роботу над переходом до кліматичної нейтральності. Це може включати й амбітні програми енергоефективності, і повну модернізацію енергетичних систем (теплопостачання, ВДЕ тощо) таких громад, впровадження засад циркулярної економіки;
- **«Кліматична свідомість громадян України» – підвищення кліматичної свідомості громадян України та їх залучення до спільної кліматичної політики в Європі через участь у Європейському кліматичному пакті¹.** Трансформація у напрямку кліматично відповідальної країни вимагає залучення та підтримки громадян, якої сьогодні бракує в Україні. Така флагманська ініціатива мала б бути спрямована на підвищення обізнаності громадян щодо зміни клімату, її причин та наслідків, щодо відповідальності кожного за кліматичні дії, а також на зміну поведінкових звичок громадян, які

¹ Європейський кліматичний пакт – ініціатива Європейської Комісії для взаємодії різних зацікавлених сторін та громадянського суспільства з метою стимулювання їх прихильності до кліматичних та екологічних дій, а також до більш сталої поведінки.

дотичні до зміни клімату (мобільність, харчування, відходи тощо). З точки зору форми впровадження це може бути як окремий процес, так і поширення існуючого процесу в ЄС «Європейський кліматичний пакт» на Україну;

- **«Архітектура кліматичного врядування»** – така ініціатива вже була оголошена за результатами Ради асоціації Україна-ЄС у 2021 році. З огляду на зазначені вище висновки, така ініціатива, в цілому, може сприяти розвитку кліматичної політики України, «підтягнути» її до механізмів, які уже працюють

в ЄС, а також подальшого їх об'єднання / синергії. Вона також могла б включати забезпечення реалізації кліматичних цілей України як загалом по національно визначеному внеску, так і скороченню вуглецевого сліду окремих секторів економіки. В рамках такої ініціативи існує значний потенціал для створення в Україні системи торгівлі викидами ПГ та її «приєднання» до європейської, що може сприяти пом'якшенню впливу механізму карбонового коригування імпорту (СВАМ) на Україну.

Енергетика та енергоефективність

Потенціал для залучення України до ЄЗК у сфері енергетики та енергоефективності є дуже високим з огляду на однакове спрямування векторів руху, амбітність змін, схожість порядків денних та охоплення Угодою про асоціацію.

Рекомендовані флагманські ініціативи:

- Співпраця щодо «зеленого» водню та інших відновлюваних газів;
- Українська «хвиля реновацій»;
- Боротьба з енергетичною бідністю;
- Трансформація вугільних регіонів (справедливий перехід);
- ВДЕ на локальному рівні.

Вимірювані індикатори: сектор енергетики та енергоефективності представлений чотирма вимірюваними індикаторами, які було обрано з огляду на наявність порівнюваних даних² та репрезентативності з точки зору основних

цілей ЄЗК у цій сфері: частка ВДЕ у кінцевому споживанні енергії³, встановлена потужність електролізерів зеленого водню, частка електроенергії в опаленні житлового сектору⁴ та темпи енергомодернізації будівель⁵.

Дані: Євростат, Міжнародне енергетичне агентство, Держенергоефективності, Стратегія державної екологічної політики України до 2030 року, Цільовий кліматичний план ЄС (2019, 2030).

² У низці випадків в Україні відсутні відповідні дані (наприклад, зелені робочі місця, частка морських електростанцій, частка природного газу у газоподібних видах палива тощо). Окрім того, окремі цільові показники в Україні відсутні (частка електроопалення), або відображають лише урядові за явя (наприклад, ціль щодо встановлення електролізерів зеленого водню чи темпів енергомодернізації будівель).

³ Кліматичний цільовий план ЄС до 2030 року містить пропозицію щодо збільшення частки ВДЕ у кінцевому споживанні енергії до 38-40%. Передбачена Україною ціль в Стратегії державної екологічної політики до 2030 року практично відтворює ціль Енергетичної стратегії до 2035 року щодо частки ВДЕ у ЗППЕ, проте, на відміну від останньої, сформульована як «кінцеве споживання» (що, по суті, є менш амбітним).

⁴ Для України розраховано за даними НКРЕП щодо обсягів споживання е/енергії абонентами з електроопалювальними установками або електроопалювальними установками та кухонними електроплитами (2019).

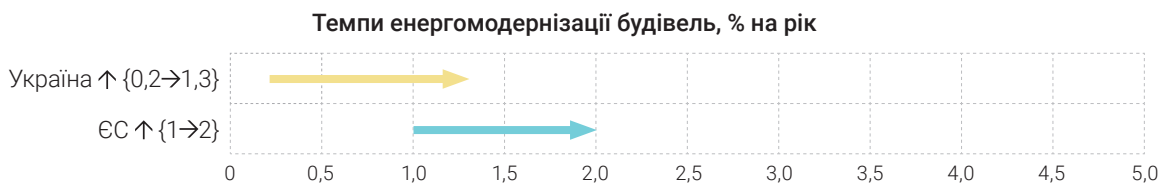
⁵ Темпи модернізації розраховані на основі даних щодо кількості термомодернізованих будівель в Україні (Держенергоефективності) та загальної кількості багатоквартирних будинків. Цільовий показник – проект другого НВВ (на квітень 2021 року).

Дані: Європейська Комісія, МЗС України (2019, 2030).

Дані: Евростат, Європейська Комісія, НКРЕП (2019, 2030).

Дані: Європейська Комісія, Держенергоефективності (2020), проєкт другого НВВ (станом на квітень 2021 року).

Порівняльний аналіз за вимірюваним індикатором щодо **частки ВДЕ у кінцевому споживанні енергії** свідчить про **значний розрив** між поточними показниками в Україні та ЄС. Більше того, Європейський Союз встановив більш амбіційні цілі – 32% ВДЕ у кінцевому енергоспоживанні до 2030р., коли в Україні лише 17%. Можна стверджувати, що навіть якщо Україна досягне запланованого показника у 17% у 2030 році, їй не вдасться наблизитись до рівня ЄС 2019 року (18,9%).

Порівняльний аналіз за вимірюваним індикатором щодо **встановленої потужності електролізерів «зеленого» водню** свідчить про те, що і Україна, і ЄС мають практично однакові стартові показники та планують рухатись **в одному напрямку** (наразі закріплені Украї-

ною цілі є деклараціями окремих міністерств). Амбіції ЄС та України є значними, враховуючи практично відсутність промислових потужностей для виробництва водню та випробуваних технологій його масштабного зберігання/транспортування на даний момент. Слід також взяти до уваги, що ЄС бачить розвиток водневої енергетики з точки зору власного споживання (заміщення викопного палива), а Україна – швидше для експорту, аніж внутрішнього використання.

Порівняльний аналіз за вимірюваним індикатором щодо **частки електроенергії в опаленні домогосподарств** свідчить про низький рівень такої частки на даний момент як в Україні, так і в ЄС. Європейський Союз має велику амбіцію з досягнення 40% частки електроенергії в опа-

ленні домогосподарств до 2030 року. Водночас, електроопалення наразі не розглядається в Україні як окрема ціль чи показник, а в ЄС – це важливий індикатор інтегрування енергетичних систем (е/енергія розглядається як універсальний носій енергії, який дозволяє «додавання» різних, зокрема відновлюваних та місцевих, джерел енергії на шляху постачання до споживача).

Порівняльний аналіз за вимірюваним індикатором щодо темпів **енергомодернізації будівель** демонструє однакове спрямування векторів руху, проте з відставанням України у стартових показниках. Зокрема, це стосується застарілого житлового фонду з порівняно низькими показниками енергоефективності та повільного просування в енергомодернізації громадських будівель. Втім, рівень амбіцій ЄС та України є співмірним.

Таким чином, порівняльний аналіз за вимірюваними індикаторами у цій сфері свідчить **про спільні цілі, спільний вектор руху та амбітність** (за винятком електроопалення), **проте повна синхронізація з ЄС в частині досягнення темпів енергомодернізації та частки ВДЕ у кінцевому споживанні є нереалістичною для України**. Очевидним є **відставання України** за досліджуваними показниками.

Основними пріоритетами ЄЗК у сфері енергетики та енергоефективності є декарбонізація енергетичної системи, включаючи скорочення використання викопного палива та розвиток водневої енергетики, інших відновлюваних джерел, збільшення частки ВДЕ у всіх секторах (зокрема тих, що поки важко піддавались декарбонізації, наприклад транспорту), підвищення енергоефективності будівель. Декарбо-

нізація сектору тісно пов'язана із соціально-економічними наслідками для окремих регіонів, що відображено у питанні справедливо-го переходу. Наскрізним є питання інтеграції енергетичної системи, без якої складно декарбонізувати традиційно вертикально побудовані і відокремлено функціонуючі системи (газова, електро-, теплопостачання, нафтопродукти).

Порівняльний аналіз свідчить, що ключові предметні зміни у цьому секторі, передбачені ЄЗК, в цілому **мають дзеркальні плани та пріоритети з боку України**. Єдиною безпосередньою відмінністю є відсутність в Україні завдань чи цілей щодо інтеграції енергетичної системи, а також щодо деталізації означених пріоритетів у вигляді чітких цілей в окремих підсекторах (наприклад, в частині розвитку ВДЕ). Окрім того, плани Уряду щодо збільшення видобутку викопного палива суперечать в цілому вектору декарбонізації, хоч у середньостроковій перспективі можуть розглядатись як перехідні (тимчасові).

Порівняння загальних **порядків денних у цій сфері ЄС та України** свідчить, що **формально вони подібні**: ЄЗК у цій сфері, окрім безпеки та доступності енергії, зосереджений навколо питань декарбонізації. В Україні всі ці питання також стоять на порядку денному як пріоритети урядової програми:

- підвищення енергетичної незалежності шляхом збільшення обсягу видобутку вітчизняних енергоносіїв, диверсифікації джерел та маршрутів постачання енергоресурсів;
- розвиток відновлюваних та низьковуглецевих джерел енергії, альтернативних видів палива, забезпечення надійності, екологічності та доступності енергії для всіх споживачів;

Таблиця 2. Порівняльний аналіз ключових змін у секторі «Енергетика та енергоефективність»

Ключові зміни у секторі, передбачені ЄЗК	Відповідні зміни, заплановані в Україні
Трансформація енергетичної системи з метою декарбонізації, включаючи скорочення використання викопного палива (зелений енергетичний перехід) та розвиток водневої енергетики.	Збільшення обсягу видобутку вітчизняних енергоносіїв; збільшення кількості виробників водню та інших синтетичних енергоресурсів, вироблених з відновлюваних джерел енергії.
ВДЕ як основа енергетики.	Розвиток відновлюваних та низьковуглецевих джерел енергії, альтернативних видів палива, забезпечення надійності, екологічності та доступності енергії для всіх споживачів; формування частки ВДЕ (включно з гідрогенеруючими потужностями та термальною енергією) у ЗППЕ на рівні 17% у 2030 році; формування частки генерації з ВДЕ в загальному виробництві електроенергії на рівні 25% у 2030 році.
Підвищення енергоефективності у секторі будівель.	Розроблення та впровадження загальнодержавної програми термомодернізації будівель, якою буде визначено стратегічний пріоритет та реалізовано заходи щодо підвищення енергоощадності та енергоефективності; реалізація Національного плану щодо енергонезалежних будівель та синхронізація з ЄЗК щодо впровадження «Хвилі реновації будівель» як способу подолання енергетичної бідності.
Інтеграція енергетичної системи ⁶ .	Немає.
Справедливий енергетичний перехід.	Забезпечення збалансованого розвитку територій, які потребуватимуть державної підтримки внаслідок скорочення видобутку вугілля шляхом розроблення Національної програми трансформації вугільних регіонів; розроблення та виконання програми реформування вугільної галузі з урахуванням найкращого міжнародного досвіду трансформації вугільних регіонів та думки громадян, які проживають у вугільних регіонах і працюють на вугільних підприємствах.

Джерело: Комюніке «Європейський зелений курс», Програма діяльності Уряду України, Національна економічна стратегія України на період до 2030 року, інші акти Кабінету Міністрів України.

⁶ На відміну від вертикальних енергетичних ланцюгів виробництво-споживання (електроенергія, нафтопродукти, газ тощо), інтегрована енергетична система передбачає координоване планування та функціонування енергетичної системи «в цілому», взаємопов'язуючи носії, інфраструктуру та сектори споживання.

- збільшення кількості виробників водню та інших синтетичних енергоресурсів, вироблених з відновлюваних джерел енергії;
- прийняття інтегрованого плану боротьби із зміною клімату та розвитку енергетики до 2030 року;
- оновлення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року, включно з окремими галузевими документами розвитку електроенергетичного, ядерно-промислового, вугільно-промислового, торфодобувного, нафтогазового та нафтогазопереробного комплексів;
- розроблення та впровадження загальнодержавної програми термомодернізації будівель, якою буде визначено стратегічний пріоритет та реалізовано заходи щодо підвищення енергоощадності та енергоефективності.⁷

Водночас, практичні пріоритети уряду дещо відрізняються від урядової програми. Так, гостро на порядку денному стоять питання інтеграції з європейською континентальною електромережею ENTSO-E, диверсифікація постачання (у т.ч. ядерного палива), стабільність роботи енергосистеми в цілому, впровадження європейських правил і лібералізація ринків енергоносіїв, енергетична бідність та заборгованість перед виробниками ВДЕ разом з переходом на нову систему підтримки⁸.

Сфера енергетики включена до зобов'язань України відповідно до **Угоди про асоціацію**, зокрема щодо імплементації енергетичного законодавства відповідно до оновленого **Додатка XXVII**.

⁷ Програма діяльності Уряду України.

⁸ З виступу в.о. Міністра енергетики Юрія Вітренка під час зустрічі з членами European Business Association, 11.02.2021.

Таким чином, потенціал для залучення України до ЄЗК у цій сфері є дуже високим з огляду на однакові напрямки руху, амбітність змін, схожість порядків денних та її охоплення Угодою про асоціацію.

Високий потенціал для залучення створює умови для низки **флагманських ініціатив**, деякі з яких вже практично почали впроваджуватись:

- **«Співпраця щодо «зеленого» водню та інших відновлюваних газів»** — така ініціатива вже знайшла підтримку з боку ЄС та Уряду України і спрямована на виробництво та зберігання водню в Україні, а також використання існуючої газотранспортної інфраструктури для його постачання. У цьому контексті можна лише додати, що як флагманська ініціатива вона також могла б включати підтримку споживання водню в Україні, а також розвиток сфери відновлюваних і низьковуглецевих газів (зокрема біометану, синтетичних газів). Окрім того, амбітні плани з виробництва «зеленого» чи «рожевого» водню повинні належним чином враховувати дефіцит водних ресурсів в Україні.
- **«Українська «хвиля реновацій»** — така ініціатива, по суті, вже підтримується ЄС і спрямована на підвищення енергоефективності будівель, наближення вимог енергетичної ефективності будівель до європейських стандартів, впровадження технологій будівельного інформаційного моделювання, зменшення відходів, впровадження обов'язковості систем енергетичного менеджменту громадських будівель. Метою ініціативи є формування сталих практик щодо енергомодернізації як житлового фонду, так і адміністративних, громадських будівель.

- **«ВДЕ на локальному рівні»** — ініціатива стимулювання використання ВДЕ у системах тепло- та електропостачання та транспортного сектору в містах. Може включати впровадження проектів ВДЕ у місцевих громадах, розвиток енергетичних кооперативів та локальних енергетичних громад, «розумних» мереж, накопичувачів енергії, стимулювання когенерації.
- **«Боротьба з енергетичною бідністю»** — ініціатива, спрямована на залучення України до європейських ініціатив та політик щодо

визначення критеріїв енергетичної бідності, збору та аналізу даних, подолання наслідків тощо.

- **«Трансформація вугільних регіонів» (справедливий перехід)** — така ініціатива може включати як використання досвіду ЄС щодо трансформації вугільних регіонів у країнах ЄС та використання механізму справедливого переходу, так і конкретні кроки з перетворення вугільних регіонів в інвестиційно привабливі території. Така ініціатива вже має підтримку з боку ЄС та Уряду України.

Зелене сільське господарство

Найбільший потенціал для залучення України до ЄЗК у сфері сільського господарства спостерігається з питань органічного виробництва, застосування стандартів ЄС для безпечного і сталого виробництва продуктів харчування та цифровізації сільського господарства.

Рекомендовані флагманські ініціативи:

- Стимулювання розвитку кліматично-орієнтованого сільського господарства (зокрема, органічного виробництва, технологій неглибокої оранки тощо);
- Стале споживання та здорове харчування;
- Зменшення втрат їжі та харчових відходів;
- Співпраця з питань цифровізації сільського господарства.

Вимірювані індикатори: використання пестицидів на площу посівів, використання мінеральних добрив, частка с/г земель під органічним виробництвом, доступ до швидкісного Інтернету в с/г місцевості.

Сектор сільського господарства в Європейському зеленому курсі представлений низкою показників, які відображені у Стратегії ЄС «Від ферми до виделки», як-от: скорочення ви-

користання хімічних пестицидів, зменшення втрат поживних речовин, скорочення використання добрив та продажу антимікробних препаратів, збільшення частки с/г угідь під органічним виробництвом, скорочення кількості харчових відходів, доступ до Інтернету в сільській місцевості. Для аналізу були обрані показники, які є актуальними для України та які можливо порівняти з аналогічними показниками в ЄС.⁹

Дані: ФАО (2018, 2030).

⁹ Індикатори використання пестицидів і мінеральних добрив для України не мають цільового показника, тому на діаграмах відображено лише фактичний стан. Дані щодо ЄС (станом на 2018 рік) також включають Великобританію. Для України джерелом даних щодо внесення мінеральних добрив і

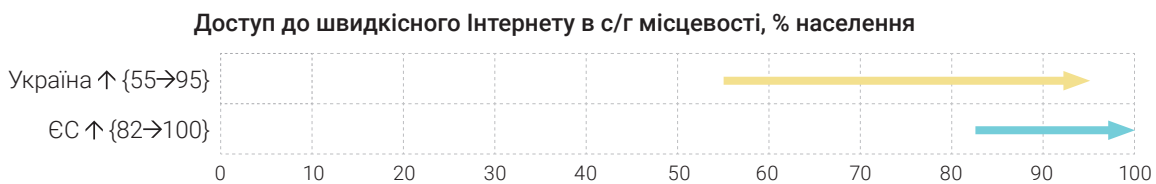
пестицидів є ФАО з метою належного порівняння з ЄС. Наприклад, щодо застосування пестицидів національна статистика є вищою (1,4-1,6 кг/га у 2018 році).

Дані: ФАО (2018; 2030).

Дані: Результати моніторингу Мінекономіки України за 2020 р., Національна економічна стратегія на період до 2030 року, Евростат (2019; 2030).

Дані: Проєкт Національної стратегії розвитку широкопasmового доступу до Інтернету (2020), Програма діяльності Кабінету Міністрів України (2020), Евростат (2019; 2025).

Порівняльний аналіз за вимірюваними індикаторами демонструє суперечливі результати. Щодо **використання пестицидів і мінеральних добрив** на площу посіву, то показники **ЄС є набагато вищими, ніж в Україні**.¹⁰ Навіть якщо ЄС досягне запланованих цілей до 2030 року, то його показники з використання пестицидів і мінеральних добрив будуть набагато вищими, ніж в Україні на даний момент. Оскільки в стратегіях та планах України відсутні цільові

показники з **використання пестицидів і мінеральних добрив** на 2030 рік, залишаються незрозумілими її наміри (цілі) щодо використання цих речовин, як і вектор руху та рівень амбітності України. Можна зробити висновок, що ці питання наразі **не стоять на порядку денному Уряду України**.

Частка сільськогосподарських земель під органічним виробництвом в Україні та ЄС свідчить про їх рух **в одному напрямі** – збільшення обсягу таких земель. Водночас **рівень амбітності ЄС є набагато вищим, ніж в Україні** (відповідно 25% та 3%). **Відставання України** навряд чи може бути подолане у середньостроковому плані.

¹⁰ Цей показник не включає питання якості та безпечності пестицидів та мінеральних добрив, що використовуються, як і питання тінювого та незаконного обігу цих речовин. Зокрема, результати нещодавнього скрінінгового моніторингу басейну Дніпра свідчать про масове використання заборонених пестицидів.

Цифровізація сільського господарства неможлива без належного **доступу до широкосмугового Інтернету у сільській місцевості**, тому цей індикатор є важливим. Наразі Україна має нижчу вихідну позицію порівняно з ЄС (відповідно 55% та 82%), у той же час має намір рухатися **в одному напрямі** з ЄС, суттєво **скороти відставання** від ЄС та визначає **амбітні цілі** щодо покращення доступу сільського населення до широкосмугового Інтернету (охоплення 95% с/г населення в Україні та 100% в ЄС).

Отже, показники щодо питомого використання пестицидів та міндобри в сільському господарстві свідчать про кращу ситуацію в Україні, а показники щодо частки сільськогосподарських земель під органічним виробництвом та доступом сільського населення до широкосмугового Інтернету про спільність векторів руху України та ЄС. Проте амбітність України щодо частки земель під органічним виробництвом є дуже низькою, і, навіть за найоптимістичніших сценаріїв, вона не зможе наздогнати цілі ЄС.

Зелене сільське господарство є одним з ключових елементів Європейського зеленого курсу. Політика ЄС спрямована на такі зміни, як забезпечення продовольчої безпеки, сталого виробництва продуктів харчування та використання сталих практик, сприяння сталому споживанню їжі та переходу до здорового харчування, зменшення втрат їжі та харчових відходів, боротьба з харчовим шахрайством. У цілому Україна має дзеркальні плани та пріоритети щодо забезпечення продовольчої безпеки, створення умов для органічного виробництва, сприяння сталому споживанню їжі та переходу до здорового харчування, боротьби з харчовим шахрайством. У той же час в Украї-

ні відсутні стратегічні плани щодо **зменшення втрат їжі та утворення харчових відходів**, як і потребує уваги питання **стимулювання сталих практик у харчовій промисловості, торгівлі, громадському харчуванні та готельних послугах** (див. Таблиця 3).

Порівняння загальних **порядків денних ЄС та Уряду України у цій сфері** свідчить про їх **часткове перекриття**. Так, у Програмі діяльності Кабінету Міністрів України (2020) уряд зробив основний акцент на **продовольчій безпеці**, визначивши її одним із **довгострокових пріоритетів своєї діяльності**. Варто наголосити, що з ухваленням нової Національної економічної стратегії на період до 2030 року ракурс сільськогосподарської політики уряду розширився і прямо визначена узгодженість національної політики з Європейським зеленим курсом. Серед завдань аграрної політики як складової нової економічної політики Уряд України визначив і її екологічний компонент, зокрема забезпечення:

- розвитку сталого сільськогосподарського виробництва;
- підтримки органічного виробництва та збільшення виробництва органічної продукції;
- державної політики в агропромисловому секторі щодо захисту довкілля та управління природними ресурсами у сільському господарстві;
- розвитку інфраструктури зрошення;
- виробництва та експорту безпечної та здорової сільськогосподарської та харчової продукції.

Низка пріоритетів Уряду України спрямована на впровадження в Україні європейських стан-

Таблиця 3. Порівняльний аналіз ключових змін у секторі «Зелене сільське господарство»

Ключові зміни у секторі, передбачені ЄЗК	Відповідні зміни, заплановані в Україні
Забезпечення продовольчої безпеки.	Продовольча безпека країни як довгостроковий пріоритет діяльності Уряду.
Забезпечення сталого виробництва продуктів харчування. Стимулювання сталих практик у харчовій промисловості, торгівлі, громадському харчуванні та готельних послугах.	Сталий розвиток сільського господарства. Сприяння створенню умов для розвитку органічного виробництва.
Сприяння сталому споживанню їжі та переходу до здорового харчування.	Створення належних умов для безпечного споживання. Оптимізація продовольчих систем з метою доступності громадян до здорового харчування.
Зменшення втрат їжі та харчових відходів.	Немає.
Боротьба з харчовим шахрайством.	Істотне зменшення частки фальсифікованих харчових продуктів.

Джерело: Стратегія ЄС від ферми до виделки, Комюніке «Європейський зелений курс», Програма діяльності Кабінету Міністрів України (2020), Стратегічний план діяльності Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України на 2020 – 2024 роки (актуалізований), Проект Стратегії продовольчої безпеки до 2030 року.

дартів для виконання **Угоди про асоціацію** та умов вільної торгівлі між Україною та ЄС. Сфера сільського господарства включена до зобов'язань України відповідно до Угоди про асоціацію, зокрема в контексті співпраці між Україною та ЄС для впровадження відповідних сільськогосподарських політик, а також гармонізації з відповідним правом та регуляторними стандартами ЄС.

Таким чином, потенціал для залучення України до ЄЗК у сільському господарстві є високим у сфері органічного виробництва та застосування стандартів ЄС для безпечного і сталого виробництва продуктів харчування, беручи до уваги однакові вектори руху, схо-

жість порядків денних та охоплення Угодою про асоціацію.

Потенціал для залучення створює умови для низки **флагманських ініціатив**:

- **«Стимулювання розвитку кліматично-орієнтованого сільського господарства (зокрема, органічного виробництва, технологій неглибокої оранки тощо)»** — така флагманська ініціатива допомогла б підвищити амбітність щодо збільшення площі земель під органічним виробництвом та використати не реалізований потенціал України. Важливість розвитку цієї сфери тісно пов'язана з питанням експорту Україною органічної продукції

в країні ЄС. Така продукція повинна відповідати стандартам ЄС, тому синхронізація політики і законодавства у цій сфері є необхідною умовою забезпечення вільної торгівлі.

- **«Стале споживання та здорове харчування»** – метою ініціативи є формування сталих та усвідомлених споживчих практик населення. Таким чином, це б сприяло поглибленню реформ в Україні та співпраці з ЄС у забезпеченні продовольчої безпеки, впровадженні стандартів якості харчових продуктів, доступі населення до здорового харчування, а в кінцевому результаті зменшенні впливу на довкілля та збереженні біорізноманіття.
- **«Зменшення втрат їжі та харчових відходів».** – така ініціатива була б корисною для подолання прогалин України щодо страте-

гічного планування зменшення втрат їжі та скорочення харчових відходів. Ініціатива особливо актуальна з огляду на те, що законодавство України у сфері поводження з відходами якраз формується, і це б дало можливість врахувати необхідні положення. Окрім того, пілотні проекти у цій сфері в рамках різних європейських програм, зокрема Горизонт, могли б підсилити таку флагманську ініціативу.

- **«Співпраця з питань цифровізації сільського господарства»** – ініціатива, яка могла б включати низку питань, пов'язаних не лише з розширенням доступу до Інтернету в сільській місцевості, але й впровадження цифрових рішень у с/г виробництво та увесь ланцюг доданої вартості с/г продукції та товарів, зокрема й впровадження цифрових паспортів с/г продукції.

Потенціал для залучення України до ЄЗК у сфері промислової політики може бути високим за умови взаємовигідної співпраці України та ЄС з огляду на амбітність запропонованих реформ та охоплення цієї сфери Угодою про асоціацію, зокрема її торговельною частиною.

Рекомендовані флагманські ініціативи:

- Циркулярність промисловості та відходи;
- Стоп greenwashing;
- Участь України в промислових екосистемах ЄС та зелених альянсах.

Цей сектор не містить **вимірюваних індикаторів**, оскільки вони відсутні в програмних документах ЄЗК у цій сфері.

Промислова політика ЄС – один з ключових секторальних елементів Європейського зеленого курсу. На виконання ЄЗК у цій сфері у 2020 році було прийнято вже кілька програмних документів: Нова промислова стратегія, Стратегія ЄС для малого та середнього бізнесу, План дій з циркулярної економіки, Цифрова стратегія ЄС. У цілому, пріоритети нової промислової політики пов'язані з декарбонізацією сектору, екологізацією сектору та посиленням ринку цифрових послуг. Посилення конкурентоспроможності та автономності промисловості ЄС можна розглядати як загальний стратегічний галузевий пріоритет. Для України та українського бізнесу важливим елементом цього компоненту ЄЗК є бажання ЄС захистити свій внутрішній ринок від недобросовісної конкуренції ззовні в контексті екологічних та кліматичних стандартів.

Порівняльний аналіз свідчить, що ключові предметні зміни у цьому секторі, передбачені ЄЗК, в цілому **мають дзеркальні плани та пріоритети з боку України**. Слід зауважити, що наявність таких дзеркальних планів навряд чи означає, що початкові позиції у нас однакові.

Зрозуміло, що трохи інші акценти розставляються у сфері циркулярної економіки та посилення екологічних вимог до товарів, оскільки Україна тільки на початку цього шляху і намагається впровадити наближені до ЄС стандарти у своєму законодавстві та практиці.

Порівняння загальних **порядків денних у цій сфері ЄС та України** свідчить про те, що **вони частково відрізняються**. В Україні ключовим пріоритетом є **відновлення** вітчизняної промисловості, решта завдань уряду можна розглядати як тактичні пріоритети:

- стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу;

Таблиця 4. Порівняльний аналіз ключових змін у секторі «Промислова політика»

Ключові зміни у секторі, передбачені ЄЗК	Відповідні зміни, заплановані в Україні
Декарбонізація енергоємних секторів.	Скорочення викидів парникових газів в цілому та декарбонізація національної економіки. Підвищення ресурсоефективності.
Створення єдиного цифрового ринку.	Цифровізація економіки – один з ключових напрямків внутрішньої державної політики.
Посилення глобальної конкурентноспроможності та автономності промисловості ЄС.	Підвищення місця України у світовому рейтингу конкурентноспроможності промисловості.
Посилення екологічних вимог до товарів на ринку ЄС.	В рамках імплементації Угоди про асоціацію (директива з еко-дизайну та ін.).
Поглиблення «циркулярності» економіки через управління відходами.	Стимулювання розвитку циркулярної економіки. Реформування системи управління відходами. Збільшення обсягів сортування, повторного використання та перероблення відходів. Збільшення обсягів сортування, повторного використання та перероблення відходів.

Джерело: Комюніке «Європейський зелений курс», Програма діяльності Уряду України, Національна економічна стратегія України на період до 2030 року.

- відновлення вітчизняної промисловості, підвищення її конкурентноспроможності, у тому числі створення умов для розвитку української промисловості, орієнтованої на виробництво високотехнологічної продукції;
- Цифрова трансформація та розвиток ІТ сектору;
- Інтеграція у ринки ЄС, включаючи промисловий безвіз (укладення Угоди про оцінку відповідності та прийнятності промислових товарів);
- Екологізація економіки за рахунок посилення ефективності використання коштів, отриманих з фактичних обсягів викидів в атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти за-

бруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів.¹¹

Сфера промислової політики включена до зобов'язань України відповідно до **Угоди про асоціацію**, зокрема в частині торгівлі. Особливо ця сфера є важливою з огляду на необхідність інтеграції у ринки ЄС, включаючи укладення угоди про оцінку відповідності та прийнятності промислових товарів (АССА). Окрім того, окремі суб-сектори є пріоритетними для співпраці ЄС у рамках Східного партнерства.

¹¹ Програма діяльності КМУ.

Очікуване впровадження механізму карбонового коригування імпорту (СВАМ) може як сприяти, так і перешкоджати співпраці України з ЄС у цій сфері. Наприклад, інтеграція наших виробників у виробничі ланцюги ЄС на основі «зелених» технологій буде посилюватися із впровадженням СВАМ. Тобто, СВАМ за умови екомодернізації національного виробництва захищатиме й Україну від недобросовісної конкуренції з боку третіх країн.

Таким чином, потенціал для залучення України до ЄЗК у сфері промислової політики може бути високим за умови взаємовигідної співпраці України та ЄС з огляду на амбітність запропонованих реформ та охоплення цієї сфери Угодою про асоціацію, зокрема її торговельною частиною.

Потенціал для залучення України створює умови для низки **флагманських ініціатив**:

- **«Циркулярність промисловості та відходи»** – така ініціатива була б корисною для визначення та імплементації нової системи управління відходами, впровадження механізмів забезпечення права на ремонт та збільшення термінів експлуатації товарів.
- **«Стоп greenwashing»¹²** – така флагманська ініціатива допомогла б підвищити амбітність щодо збільшення екологічних вимог до товарів, що базується на об'єктивних вимогах і факторах (зокрема, переході до екологічно чистих технологічних рішень та виробництв, впровадження вимог з екодизайну, маркування), як результат – доступ національних товарів на ринок ЄС.

¹² Greenwashing – позиціонування товарів і послуг як екологічних за відсутності реальних підстав та/чи критеріїв такої «екологічності».

- **«Участь України в промислових екосистемах ЄС та зелених альянсах»** – зокрема через European Cluster Collaboration Platform. Мета – інтеграція українських промислових підприємств до європейських ланцюгів постачання з метою забезпечення стратегічної автономності ключових галузей промисловості ЄС. Також ініціатива могла б підтримувати долучення України до зелених альянсів.

Нульове забруднення

Потенціал для залучення України до ЄЗК у сфері нульового забруднення є достатньо високим з огляду на схожість порядків денних щодо оцінки хімічних речовин, забезпечення доброго стану повітря, води, ґрунту та удосконалення екологічного моніторингу, а також запровадження механізму зменшення промислового забруднення.

Рекомендовані флагманські ініціативи:

- Сталі хімічні речовини;
- Нульове забруднення в містах;
- Єдиний європейський моніторинговий простір.

Вимірюванні індикатори щодо нульового забруднення не використовуються для проведення порівняльної характеристики, оскільки ЄЗК не містить таких індикаторів у цій сфері. Тому порівняння проводиться за пріоритетними напрямами політик України та ЄС.

Нульове забруднення – один з секторальних елементів Європейського зеленого курсу. На виконання ЄЗК у цій сфері у 2020 році було прийнято Хімічну стратегію сталості. Цей сектор включає пріоритети щодо забруднення вод, повітря, ґрунтів, діяльність промислових об'єктів, управління хімічними речовинами.

Порівняльний аналіз свідчить, що ключові предметні зміни у цьому секторі, передбачені ЄЗК, в цілому **мають дзеркальні плани та пріоритети з боку України**. Слід зауважити, що на відміну від ЄС, який прагне вдосконалити свою політику з цих питань, в Україні мова швидше йде про її впровадження. Наприклад, в Україні

відсутня в європейському розумінні система управління хімічними речовинами, її впровадження лише планується урядом. Таким чином, можна зробити висновок про **значне відставання** України у цій сфері.

Порівняння загальних **порядків денних ЄС та Уряду України у цій сфері** свідчить про їх **сумісність**. Так, однією зі стратегічних цілей Уряд України визнав забезпечення безпечного довкілля для населення, що, серед іншого, передбачає розроблення позиції України щодо участі в Європейському зеленому курсі та адаптації державної політики відповідно до такого курсу (Національна економічна стратегія на період до 2030 року). Основний акцент він робить на:

- підвищенні рівня екологічної безпеки шляхом запровадження системи управління хімічними речовинами;
- модернізації системи моніторингу довкілля відповідно до європейських стандартів,

Таблиця 5. Порівняльний аналіз ключових змін у секторі «Нульове забруднення»

Ключові зміни у секторі, передбачені ЄЗК	Відповідні зміни, заплановані в Україні
Посилення захисту здоров'я людей та довкілля від впливу хімічних речовин; впровадження безпечних та сталих хімічних речовин, підтримка інновацій; спрощення процесу оцінки хімічних речовин.	Запобігання негативним впливам хімічної продукції на довкілля та здоров'я громадян. Забезпечення хімічної безпеки, сприяння використанню сучасних пестицидів та агрохімікатів. Впровадження системи оцінки хімічних речовин відповідно до актів права ЄС і міжнародних стандартів.
Посилення заходів із зменшення забруднення стічними водами та мікропластиком.	Зменшення скидів забруднених стічних вод у водні об'єкти.
Впровадження нових стандартів якості повітря.	Запровадження системи моніторингу довкілля, включаючи якість атмосферного повітря відповідно до стандартів ЄС.
Системний перегляд діючої системи моніторингу та попередження забруднення вод, повітря та ґрунтів.	Оновлення нормативів для гранично допустимих обсягів викидів та досягнення «доброго» екологічного стану вод.
Посилення заходів щодо запобігання та зменшення забруднення від великих промислових установок.	Впровадження правових та інституційних заходів для запобігання, зменшення та контролю промислового забруднення та ризиків промислових аварій.

Джерело: Комюніке «Європейський зелений курс», Хімічна стратегія сталості, Національна екологічна стратегія до 2030 року, Програма діяльності Кабінету Міністрів України, Національна економічна стратегія на період до 2030 року, Національна економічна стратегія України на період до 2030 року.

- зменшенні та контролі за промисловим забрудненням, запобіганні погіршенню стану довкілля та виникненню техногенних катастроф і аварій;
- збереженні природних ресурсів та раціональне природокористуванні;
- реалізації принципів сталого розвитку та поступовому переході до «зеленої економіки».

Основна відмінність пріоритетів щодо нульового забруднення довкілля полягає у стартових позиціях України та ЄС. У Європейському зеленому курсі ЄС веде мову про покращення існуючих механізмів щодо запобігання забрудненню повітря, води, ґрунтів та забезпечення доброго стану довкілля, Україна – про необхідність впровадження механізмів, які враховують

стандарти ЄС. Аналогічна ситуація стосується і промислового забруднення та сталого управління хімічними речовинами, необхідності гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС.

Сфера нульового забруднення довкілля включена до зобов'язань України відповідно до **Угоди про асоціацію**.

Таким чином, потенціал для залучення України до ЄЗК у цій сфері є достатньо високим з огляду на схожість порядків денних щодо оцінки хімічних речовин, забезпечення доброго стану повітря, води, ґрунту та удосконалення екологічного моніторингу, а також запровадження механізму зменшення промислового забруднення. Високий потенціал залучення України у цій сфері посилюється її широким охопленням Угодою про асоціацію.

Потенціал для залучення створює умови для низки **флагманських ініціатив**:

- **«Сталі хімічні речовини»** – така флагманська ініціатива допомогла б впровадити систему оцінки та маркування хімічних ре-

човин, з врахуванням вимог регламентів REACH та CLP. У свою чергу, їх впровадження є передумовою подальшого доступу вироблених в Україні хімічних речовин на ринок ЄС.

- **«Нульове забруднення в містах»** – метою ініціативи є формування і запровадження планів покращення якості повітря у містах України, очищення стічних вод та зменшення забруднення вод у містах, а також впровадження системи відповідного моніторингу. Така ініціатива корелюється з ідеєю ЄЗК щодо надання допомоги місцевим органам влади у забезпеченні чистішого повітря шляхом посилення положень про моніторинг, моделювання та планів якості повітря, а у подальшому можливостей обміну досвідом у цій сфері.

- **«Єдиний європейський моніторинговий простір»** – ця ініціатива може передбачати створення всеохоплюючої системи екологічного моніторингу на європейських засадах та методологічно і технологічно об'єднаною (сумісною) з європейською системою.

Потенціал для залучення України до ЄЗК у сфері транспорту є обмежений і пов'язаний, у першу чергу, із розвитком електротранспорту та використанням значного потенціалу залізничних перевезень.

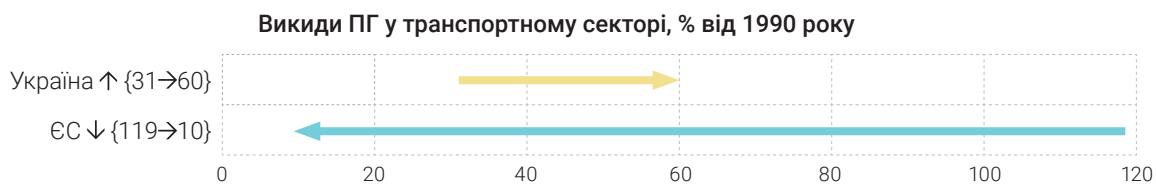
Рекомендовані флагманські ініціативи:

- Розвиток електротранспорту та інфраструктури;
- Чисті міста;
- Смарт мобільність.

Вимірювані індикатори: викиди парникових газів у транспортному секторі, частка нового електротранспорту у загальних продажах, частка залізничного транспорту у перевезеннях вантажів.

Сектор сталої і розумної мобільності в Європейському зеленому курсі представлений низ-

кою показників щодо викидів парникових газів і забруднюючих речовин, зростання кількості електротранспорту та розвитку інфраструктури для них, переходу з автомобільного транспорту на залізничний та внутрішній водний тощо. Ми обрали три індикатори, які є показовими для сектору, і щодо яких можна знайти порівнювані дані в ЄС та Україні.¹²

Дані: Держстат, Транспортна стратегія України, Кадастр викидів парникових газів ЄС, Комюніке «Європейський зелений курс», Стратегія сталої і розумної мобільності (2018, 2030/2050).

¹³ Для індикатора "викиди парникових газів у транспортному секторі" цільовий показник для України вказаний на 2030 рік, для Європейського Союзу – на 2050 рік, оскільки стратегічні документи України не мають встановленої цілі на 2050 рік, а ЄС – не мають проміжного показника на 2030 рік. Ціль щодо викидів парникових газів у секторі транспорту передбачена Транспортною стратегією України до 2030 року для пересувних джерел (60% від рівня 1990 року). Проект другого НВВ пропонує ціль 38% до 1990 року, включаючи трубопровідний транспорт. Україна не має цільового показника щодо частки залізничного транспорту у вантажних перевезеннях.

Збір інформації щодо продажу нового електротранспорту здійснювався з різних джерел і були проведені власні розрахунки цього показника. Електротранспорт в ЄС для цілей даного показника включає також гібриди. Цільовий показник щодо електротранспорту для України вказаний на 2030 рік, ЄС – на 2025 рік.

Дані: Власні розрахунки, Європейське екологічне агентство, Комюніке «Європейський зелений курс» (2018, 2025), проект другого НВВ (станом на квітень 2021 року).

Дані: Держстат України, Звіт Європейської Комісії про розвиток залізничного ринку, Стратегія сталої і розумної мобільності (2018, 2050).

Порівняльний аналіз за вимірюваним індикатором щодо **викидів парникових газів у транспортному секторі** свідчить про протилежні напрямки руху – ЄС планує скорочувати викиди у порівнянні з теперішнім станом і рівень амбіції є надзвичайно високим, а Україна, яка вже значно скоротила свої викиди у порівнянні з 1990 роком, планує збільшити викиди.

Порівняльний аналіз за вимірюваним індикатором щодо **частки продажів нового електротранспорту** свідчить про високі амбіції ЄС та України з цього питання. Загалом, продаж електромобілів в Україні є набагато вищим за показник, який передбачений Стратегією державної екологічної політики до 2030 року (0,1% на 2020 рік і 0,5% на 2025 рік), але він досягнутий за рахунок купівлі вживаних електромобілів, що не беруться до уваги для порівняння з даними ЄС. Проект другого НВВ встановлює дуже амбітну ціль (15%).

Порівняльний аналіз за вимірюваним показником щодо **частки залізничного транспорту**

у вантажних перевезеннях демонструє амбітність ЄС. Проте, навіть якщо ЄС досягне запланованого показника до 2030 року, він буде набагато нижчий, ніж існуючий в Україні на даний момент. Україна також планує збільшувати використання залізничного транспорту, але це не закріплено стратегічними документами, а озвучується лише на рівні політичних заяв.

У підсумку, показники свідчать про різні вектори руху України та ЄС щодо скорочення викидів парникових газів, показують тенденцію до збільшення частки електротранспорту. Україна має високий показник частки перевезень вантажів залізничним транспортом, проте амбітність політики України з цього питання важко визначити у зв'язку з відсутністю цільового показника.

Сфера транспорту є важливою з огляду на досягнення цілей ЄЗК у зв'язку з високими амбіціями ЄС щодо декарбонізації цього сектору. Основними напрямками для змін щодо сталої і розумної мобільності є скорочення викидів

парникових газів у транспортному секторі; переведення значної частини автомобільних перевезень на залізничний і внутрішній водний транспорт; перехід на автомобілі з нульовими викидами, альтернативне паливо і розвиток інфраструктури для цього; покращення громадського транспорту; діджиталізація транспортного сектору.

Порівняльний аналіз свідчить, що ключові предметні зміни у цьому секторі, передбачені ЄЗК, в цілому мають дзеркальні плани та пріоритети з боку України. Водночас, питання переходу на залізничні та внутрішні водні перевезення не закріплено стратегічними документами. Окрім цього, для втілення в життя окреслених цілей України необхідно провести

Таблиця 6. Порівняльний аналіз ключових змін у секторі «Транспорт»

Ключові зміни у секторі, передбачені ЄЗК	Відповідні зміни, заплановані в Україні
Скорочення викидів парникових газів у транспортному секторі.	Скорочення викидів парникових газів у транспортному секторі; декарбонізація галузі з метою досягнення цілей кліматичної нейтральності не пізніше 2060 року.
Переведення значної частини автомобільних перевезень на залізничний і внутрішній водний транспорт.	Розробка програм для переходу з автомобільного на залізничний і річковий транспорт.
Перехід на автомобілі з нульовими викидами, альтернативне паливо і розвиток інфраструктури для цього.	Використання паливно-економічних та екологічних транспортних засобів, застосування альтернативних видів палива, «зелених» видів транспорту, збільшення частки використання електротранспорту та електромобілів. Розвиток інфраструктури зарядних станцій.
Покращення громадського транспорту.	Підвищення комфортності та швидкості проїзду пасажирським транспортом. Упровадження підпроектів з розвитку міського громадського транспорту в 11 містах України в рамках проекту Європейського інвестиційного банку «Міський громадський транспорт України».
Діджиталізація транспортного сектору.	Впровадження інтелектуальних транспортних систем та систем управління рухом на наземному та водному транспорті.

Джерело: Комюніке «Європейський зелений курс», Стратегія сталої і розумної мобільності, Транспортна стратегія України, Програма діяльності Уряду, заяви Міністра інфраструктури України В.Крикля, Національна економічна стратегія України на період до 2030 року.

серйозне реформування транспортного сектору, зокрема відповідно до зобов'язань за Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

Порівняння загальних **порядків денних у цій сфері ЄС та України** свідчить, що вони **суттєво відрізняються**. Так, серед **основних пріоритетів Уряду** у цій сфері є:

- відкриття конкурентного ринку залізничних перевезень;
- модернізація регіональних аеропортів та збільшення пасажиропотоку через регіональні аеропорти України;
- будівництво, реконструкція, капітальний ремонт автомобільних доріг;
- модернізація об'єктів міського електротранспорту;
- посилення безпеки на транспорті.

Таким чином, порядок денний реформ України більше зосереджений на розвитку та покращенні транспортної інфраструктури, безпеці на транспорті, в той час як ЄС розглядає сектор з точки зору зменшення його впливу на зміну клімату.

Сфера транспорту включена до зобов'язань України відповідно до Угоди про асоціацію, зокрема в частині апроксимації законодавства. Проте прогрес наближення до європейських стандартів у сфері транспорту дуже незначний.

Таким чином, потенціал для залучення України до ЄЗК у цій сфері є обмежений і пов'язаний, у першу чергу, із розвитком електротранспорту та використанням значного потенціалу залізничних перевезень.

Потенціал для залучення створює умови для низки **флагманських ініціатив**:

- **«Розвиток електротранспорту та інфраструктури»** – така флагманська ініціатива необхідна з огляду на тенденцію збільшення купівлі електротранспорту в Україні. Для належного розвитку електротранспорту необхідне нормативно-правове забезпечення створення потрібної інфраструктури та стимули для інвестування.
- **«Чисті міста»** – така флагманська ініціатива відповідає поточним пріоритетам України та відображає цілі ЄЗК. Метою такої ініціативи є формування сталих практик мобільності в містах та інших населених пунктах, впровадження та використання транспорту та інфраструктури з меншим вуглецевим слідом. Полягатиме у зниженні вуглецевого сліду міського транспорту, розвитку розумної мобільності в містах, переході на екологічно чисті види транспорту, зокрема громадський електротранспорт, персональний електротранспорт та велосипеди, а також включатиме розвиток необхідної інфраструктури (зарядні станції, велосипедні доріжки, паркування тощо). Також може включати компонент щодо безпеки транспорту.
- **«Смарт мобільність»** – така ініціатива включала б впровадження інтелектуальних транспортних систем та розвиток систем кібербезпеки і цифрової інфраструктури в Україні, яка б була сумісною з відповідними напрацюваннями в ЄС. Ініціатива була б корисною для впровадження не лише передових технологій щодо транспортних засобів, але і цифровізації управління транспортним сектором і рухом.

Біорізноманіття

Потенціал для залучення України до ЄЗК у сфері біорізноманіття є достатньо високим з огляду на однакові вектори руху, амбітність змін, схожість порядків денних та її охоплення Угодою про асоціацію.

Рекомендовані флагманські ініціативи:

- NATUTRA 2000+;
- Збереження біорізноманіття в містах;
- Підтримка синергії сільськогосподарської та природоохоронної політик України.

Вимірюваний індикатор: частка природоохоронних територій у загальній площі.

Сектор біорізноманіття в Європейському зеленому курсі представлений низкою показників, як-от частка природно-заповідного фонду, висадження дерев, використання пестицидів, тощо. Для України особливо актуальним у цьому контексті є показник частки природно-заповідного фонду.¹³

Порівняльний аналіз за вимірюваним індикатором у сфері охорони біологічного різноманіття свідчить, що Україна та ЄС планують рухатись **в одному напрямку**: збільшення площі природоохоронних територій. **Рівень амбітності** політики України та ЄС у цій сфері в цілому співмірний (слід зауважити, що ЄС має набагато амбітніші плани щодо збільшення площі природоохоронних територій у морській акваторії, а також щодо частки строго заповідних

Дані: Національна екологічна стратегія до 2030 року, Держстат України, Стратегія з біорізноманіття ЄС, Світовий банк (2018/2019, 2030).

¹⁴ Цей показник не є типовим для ЄС, де розрізняють окремо природоохоронні території на суші та морі, відповідно узагальненим показником ЄС як правило не користується. Водночас, в Україні немає даних окремо щодо площі природно-заповідного фонду на суші та у морській акваторії, а для цілей

планування та статистики користуються загальним показником частки ПЗФ у території країни. Тому, для цілей картування був обраний узагальнений показник частки ПЗФ у загальній території ЄС та України.

Таблиця 7. Порівняльний аналіз ключових змін у секторі «Біорізноманіття»

Ключові зміни у секторі, передбачені ЄЗК	Відповідні зміни, заплановані в Україні
Збільшення природо-заповідних територій, зокрема строго охоронюваних, відновлення пошкоджених екосистем.	Збільшення та розширення територій природно-заповідного фонду. Зменшення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття, зокрема шляхом вдосконалення принципів формування екологічної мережі, її розширення і невиснажливого використання, а також збереження унікальних природних ландшафтів; збереження та відновлення чисельності видів природної флори та фауни.
Повернення природи на с/г землі.	Врегулювання питань виділення земель для виведення деградованих та ерозійно небезпечних угідь з ріллі, їх заліснення, заповідання; відновлення торфовищ, водно-болотних, лучних, степових та інших цінних природних екосистем.
Збільшення біорізноманіття в міських зонах.	Зменшення негативного впливу процесів урбанізації на навколишнє природне середовище, припинення руйнування навколишнього природного середовища у межах міст, зокрема, недопущення необґрунтованого знищення зелених насаджень у межах міст.
Заліснення, збереження та відновлення лісів в Європі (збільшення як кількості, так і якості лісів).	Збільшення лісистості території.
Збереження морських ресурсів.	Регулювання промислового вилову водних живих ресурсів у межах територіальних вод виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу і внутрішніх водоймах України. Зменшення антропогенного впливу на екосистеми Чорного та Азовського морів.

Джерело: Стратегія з біологічного різноманіття ЄС, Комюніке «Європейський зелений курс», Стратегія державної екологічної політики України до 2030 року, Указ Президента України №111/2021.

територій). Водночас, очевидним є **відставання України** за ключовим показником: часткою природоохоронних територій у загальній площі країни. Навіть за умови досягнення цілі 15% у 2030 році (передбачена Стратегією державної екологічної політики), ми не досягнемо навіть поточного стану в ЄС (23%).

У підсумку, показники свідчать про спільні цілі, спільний вектор руху та амбітність, проте повна синхронізація з ЄС в частині досягнення відповідної частки заповідності є нереалістичною для України.

Європейський Союз у своєму Європейському зеленому курсі відводить питанню біорізноманіття особливу роль. Політика ЄС спрямована на такі ключові зміни як збільшення частки заповідних територій, повернення природи на с/г землі, збільшення біорізноманіття у міських зонах, відновлення лісів, збереження морських ресурсів.

Порівняльний аналіз свідчить, (див. таблицю 7) що ключові предметні зміни у цьому секторі, передбачені ЄЗК, в цілому мають дзеркальні плани та пріоритети з боку України: збільшення площі природоохоронних територій, охорона біорізноманіття в містах, відновлення лісів, збереження морських ресурсів. Водночас, питання збереження біорізноманіття в міських зонах в Україні, головним чином, стосується недопущення знищення зелених насаджень у межах міста.

Порівняння загальних **порядків денних у цій сфері ЄС та України** свідчить, що вони **дуже близькі**. Так, серед **основних пріоритетів Уряду** у цій сфері, окрім розробки Стратегії з біорізноманіття України до 2030 року, є:

- збереження та відновлення стану ключових екосистем;
- збільшення частки природоохоронних територій шляхом розширення існуючих та створення нових територій природно-заповідного фонду, природних парків;
- формування територій Смарагдової мережі, впровадження заходів з їх збереження та управління;
- реалізація довгострокової політики сталого розвитку лісового господарства. Інвентаризація лісів України та запровадження заходів з їх збереження;
- реформування рибного господарства України.

Сфера біорізноманіття включена до зобов'язань України відповідно до **Угоди про асоціацію**, зокрема щодо імплементації двох основних природоохоронних директив ЄС: пташиної та оселищної.

Таким чином, потенціал для залучення України до ЄЗК у цій сфері є достатньо високим з огляду на однакові вектори руху, амбітність змін, схожість порядків денних та її охоплення Угодою про асоціацію.

Високий потенціал для залучення створює умови для низки **флагманських ініціатив**:

- **«NATURA 2000+»** — приєднання України до європейської мережі природоохоронних територій NATURA 2000. Така ініціатива мала б включати кроки зі забезпечення повноцінної імплементації Україною пташиної та оселищної директив ЄС, створення додаткового кластеру у мережі NATURA 2000 під умовною назвою NATURA 2000+ для українських природоохоронних територій та, що

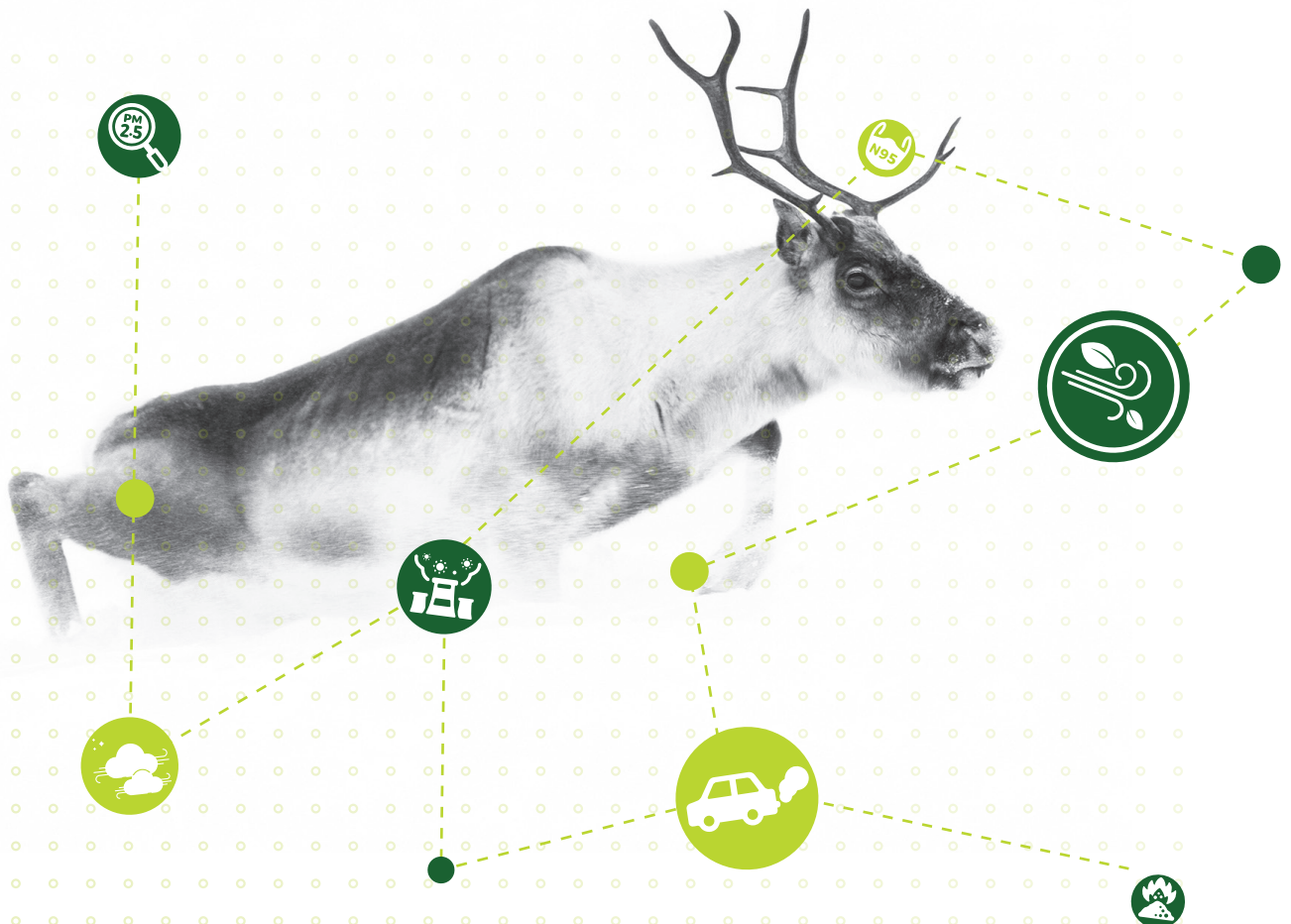
важливо, залучення фінансування ЄС для цих цілей у відповідності до положень вказаних директив. Підґрунтям такої ініціативи можуть виступати поточні зобов'язання за Угодою про асоціацію щодо імплементації цих директив. Така ініціатива допомогла б Україні подолати відставання за площею ПЗФ, а ЄС – подбати про природу континенту та закріпити своє глобальне лідерство з питань охорони біорізноманіття.

- **«Збереження біорізноманіття в містах»** – така ініціатива мала б на меті долучення міст України до ініціативи ЄС «Платформа з озеленення» для обміну найкращими практиками та досвідом. Таким чином, це б сприяло співпраці міст між Україною та ЄС, покращенню екологічної політики міст України в контексті переміщення її фокусу з збереження зелених насаджень на питання

повернення біорізноманіття в міста, їх адаптації до зміни клімату.

- **«Підтримка синергії сільськогосподарської та природоохоронної політик України»** – метою такої ініціативи може бути підтримка України у поверненні до природних екосистем деградованих с/г земель, розвиток економічних інструментів стимулювання таких трансформацій. Це б також сприяло виконанню нещодавнього рішення РНБО «Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації».

Серед наскрізних механізмів підтримки таких ініціатив може бути долучення України до програми LIFE та посилення наукової співпраці Україна-ЄС, у тому числі в рамках програми Horizon.

Потенціал для залучення України до ЄЗК у цій сфері є високим, проте його реалізація потребує спроможностей (людських, правових, інституційних), які наразі відсутні в Україні.

Рекомендовані флагманські ініціативи:

- Розбудова спроможностей України для фінансування зеленого переходу.

Питання фінансування посідає особливе місце в Європейському зеленому курсі – визначає механізми досягнення кліматичної нейтральності ЄС до 2050 року та фінансового забезпечення впровадження пріоритетних реформ Європейської Комісії. Політика ЄС спрямована на такі ключові зміни, як: збільшення інвестицій у зелені проекти, включення обов'язкової частки на кліматичні питання до усіх програм ЄС (25%), впровадження механізму справедливого переходу, інтеграція кліматичних та екологічних ризиків у фінансову систему та «озеленення» національних бюджетів.

Повноцінний порівняльний аналіз цього питання неможливий. Україна має подібні виклики. Наприклад, гостро стоїть питання реструктуризації вугільної промисловості, яка повинна супроводжуватися комплексом заходів з пом'якшення соціальних та екологічних наслідків ліквідації/консервації вугільних шахт та соціальної трансформації регіонів закриття шахт відповідно до найкращих європейських практик. Водночас, в Україні не зби-

раються дані щодо «зеленої» частки бюджету, впровадження принципів екологічності й соціальної відповідальності у фінансовій системі України лише розпочато Національним банком України. Україна має високий потенціал для зелених інвестицій, зокрема кліматичних. Проте, система вуглецевого ціноутворення практично відсутня.

Таким чином, потенціал для залучення України до ЄЗК у цій сфері є високим, проте його реалізація потребує спроможностей (людських, правових, інституційних), які наразі відсутні в Україні.

З огляду на висновок вище, ключовою флагманською ініціативою має бути **«Розбудова спроможностей України для фінансування зеленого переходу»**. Ініціатива була б спрямована на такі питання: прозоре кліматичне бюджетування, вуглецеве ціноутворення, зелені інвестиції, цільове фінансування зеленого переходу, кліматично дружні закупівлі, механізми стимулювання приватних зелених інвестицій.

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Європейський зелений курс створює широкий простір для взаємовигідної синхронізації політики та законодавства України з відповідними політиками та законодавством ЄС, а також співпраці України та ЄС у ключових сферах ЄЗК. Незважаючи на особливості результатів порівняльного аналізу прогресу і векторів руху та політичних порядків денних у різних сферах ЄЗК, для кожної такої сфери можна ідентифікувати потенційні флагманські ініціативи, які можуть лягти в основу майбутньої Дорожньої карти з ЄЗК між Україною та ЄС, слугувати точковими ініціативами співпраці чи посилювати вже існуюче співробітництво, зокрема в контексті виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Вимірювані індикатори є хорошою доказовою базою для порівняння векторів розвитку України та ЄС на шляху досягнення тих чи інших цілей ЄЗК. Проте не всі сфери мають такі цільові індикатори, а для низки європейських індикаторів відсутні цільові показники чи навіть поточні дані в Україні, що створює труднощі в порівнянні та, відповідно, визначенні потенціалу для співпраці. Наприклад, такими індикаторами є дані та/цілі щодо застосування антимікробних засобів у тваринництві, обсяги харчових відходів, зелені робочі місця тощо.

Часто Україна, маючи спільний вектор руху з ЄС, має набагато нижчі стартові позиції, тому, навіть при амбітних цілях, не зможе наздогнати ЄС. Це, зокрема, стосується сфери біорізноманіття щодо збільшення частки ПЗФ в площі території та сфери зеленого сільського господарства щодо збільшення частки органічного виробництва.

Ключові зміни, передбачені ЄС у своїх документах, які запроваджують та імплементують ЄЗК, у більшості секторів мають повне чи часткове відображення у стратегічних документах України (програма уряду, плани дій, стратегії тощо). Лише сфера фінансування зеленого переходу практично не відображена в планах України. Водночас, у багатьох сферах, де Україна має дзеркальні плани з ЄС, можна спостерігати ситуацію, коли ЄС планує впроваджувати зміни до вже існуючих механізмів чи законодавства, в той час як Україна лише робить спроби впровадити в себе такі механізми чи законодавство. Це, наприклад, стосується системи торгівлі викидами чи управління відходами.

Порівняння загальних порядків денних ЄС та України у сферах ЄЗК часто свідчить про неспівпадіння тих питань, які є найбільш актуальними у відповідному секторі. Найбільш критично така тенденція відображається у сферах енергетики та транспорту, коли на порядку денному стоять більше питання енергетичної безпеки чи інфраструктурного забезпечення, аніж декарбонізація секторів, що власне є основним трендом в ЄС.

Здебільшого питання, які охоплені ЄЗК, вже мають своє відображення в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. Це, з одного боку, дає можливість кращої синхронізації з відповідною політикою та законодавством ЄС (використання потенціалу Угоди про асоціацію) та, з іншого боку, стимулює для ефективнішої імплементації самої Угоди про асоціацію.

Рекомендовані флагманські ініціативи стосуються різних рівнів співпраці між Україною та ЄС. Документ пропонує ініціативи щодо стратегічного партнерства, точкові практичні ініціативи та ініціативи на рівні міст. Незважаючи на те, що питання ЄЗК входять до важливих стратегічних пріоритетів Уряду, які обговорюються на найвищому рівні, імплементація ініціатив на рівні міст та щодо конкретних точкових проблем дає можливість діяти вже сьогодні, часто без потреби у високих політичних двосторонніх домовленостях. Наведені ідеї щодо флагманських ініціатив і є нашими основними рекомендаціями за підсумками цього дослідження.

ДОДАТКИ

Додаток I. Перелік флагманських ініціатив

Зміна клімату:

- (1) Кліматично нейтральні громади
- (2) Кліматична свідомість громадян України
- (3) Архітектура кліматичного врядування

Енергетика та енергоефективність:

- (4) Співпраця щодо «зеленого» водню та інших відновлюваних газів
- (5) Українська «хвиля реновацій»
- (6) ВДЕ на локальному рівні
- (7) Боротьба з енергетичною бідністю
- (8) Трансформація вугільних регіонів (справедливий перехід)

Зелене сільське господарство:

- (9) Стимулювання розвитку кліматично-орієнтованого сільського господарства (зокрема, органічного виробництва, технологій неглибокої оранки тощо)
- (10) Стале споживання та здорове харчування
- (11) Зменшення втрат їжі та харчових відходів
- (12) Співпраця з питань цифровізації сільського господарства

Промислова політика:

- (13) Циркулярність промисловості та відходи
- (14) Стоп greenwashing
- (15) Участь України в промислових екосистемах ЄС та зелених альянсах

Нульове забруднення:

- (16) Сталі хімічні речовини
- (17) Нульове забруднення в містах
- (18) Єдиний європейський моніторинговий простір

Транспорт:

- (19) Розвиток електротранспорту та інфраструктури
- (20) Чисті міста
- (21) Смарт мобільність

Біорізноманіття:

- (22) NATURA 2000+ – приєднання України до європейської мережі природоохоронних територій NATURA
- (23) Збереження біорізноманіття в містах
- (24) Підтримка синергії сільськогосподарської та природоохоронної політик України

Фінансування зеленого переходу:

- (25) Розбудова спроможностей України для фінансування зеленого переходу

Додаток II. Перелік флагманських ініціатив, які можуть впроваджуватися на рівні міст

- (1) Кліматично нейтральні громади
- (2) Кліматична свідомість громадян України
- (3) ВДЕ на локальному рівні
- (4) Нульове забруднення в містах
- (5) Чисті міста
- (6) Збереження біорізноманіття в містах

